

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
Filozofická fakulta
katedra politologie a evropských studií

Karel Páral

**Sjednocené Německo jako aktér Společné
zahraniční a bezpečnostní politiky Evropské
unie**

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: Mgr. Dan Marek, Ph.D., M.A.

Olomouc 2007

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracoval samostatně na základě uvedených pramenů a literatury.

V Olomouci dne 30. 11. 2007

Chtěl bych upřímně poděkovat Mgr. Danu Markovi Ph.D., M.A. za odborné vedení práce a cenné připomínky.

OBSAH

ÚVOD	6
1. TEORETICKÝ RÁMEC	14
1.1. Teoretizace evropské zahraniční a bezpečnostní politiky: východiska, možnosti a limity	14
1.2. Intergovernmentalistické přístupy	16
1.3. Liberální intergovernmentalismus	20
1.4. Evropeizace	23
1.5. Zvolený teoretický rámec	27
2. VÝCHODISKA NĚMECKÉ INTEGRAČNÍ POLITIKY	32
2.1. Multilateralismus	32
2.2. Koncept civilní moci	33
2.3. Princip subsidiarity	33
3. EVROPEIZACE BEZPEČNOSTNÍ POLITIKY SJEDNOCENÉHO NĚMECKA	35
3.1. Nové výzvy pro německou bezpečnostní politiku	35
3.2. Posuny v bezpečnostních akcentech	37
3.3. Reforma bundeswehru	39
4. NĚMECKO A INSTITUCIONÁLNÍ VÝVOJ SZBP	41
4.1. Období před sjednocením Německa	41
4.2. Vznik Společné zahraniční a bezpečnostní politiky EU	42
4.3. Amsterodamská smlouva	45
4.4. Společná obranná politika	49
4.5. Konvent o budoucnosti Evropské unie	53

5.	REALIZACE POLITIKY DRUHÉHO PILÍŘE	58
5.1.	Kosovo	58
5.2.	Terorismus	62
5.3.	Irák	65
6.	SOUČASNÉ PROCESY A TRENDY	68
6.1.	Nová vláda velké koalice	68
6.2.	Německé předsednictví	69
6.3.	Lisabonská smlouva	69
	ZÁVĚR	71
	ABSTRACT	76
	PRAMENY A LITERATURA	77
	PRAMENY	77
	LITERATURA	81
	PŘÍLOHY	89
	SEZNAM ZKRATEK	90

ÚVOD

Zkoumat detailně problematiku sjednoceného Německa a jeho vztahu ke stále se formující zahraniční a bezpečnostní politice Evropské unie znamená zabývat se několika soubory požadavků. Toto téma totiž zahrnuje hned několik specifických oblastí. Každou z nich je třeba důsledně analyzovat a vyhodnotit, aby bylo možné poskládat složitou mozaiku paralelních či vzájemně se prolínajících procesů.

Prvním takovým souborem je fenomén reunifikace Německa. Ke sjednocení obou německých států došlo bezprostředně po zásadní změně v uspořádání mezinárodních vztahů, vyvolaných koncem studené války. Urychlený proces přirozeně vyvolal debaty o postavení a roli nové „Berlínské republiky“, které v různých modifikacích v podstatě přetrvávají i v současnosti.

Zabýváme-li se jakýmkoli fenoménem spjatým s vývojem německé politiky po zhroucení bipolárního světa, nemůžeme se reflexi těchto debat vyhnout. V případě zahraničně bezpečnostních otázek spojených s problematikou evropské integrace to platí dvojnásob.

Německo je právem považováno za jednoho z nejaktivnějších účastníků evropského integračního procesu vůbec. Tomuto faktu také odpovídá tradičně stěžejní místo, jež v poválečné éře zaujímá evropská dimenze v německé zahraniční politice. Často se hovoří přímo o propojení německých zájmů se zájmy „evropskými“. Důraz na evropskou integraci se ukázal být velmi efektivním způsobem odstranění stigmat druhé světové války na mezinárodním poli.

Sjednocení Německa bylo nahlíženo prizmatem různých očekávání. Existovala obava z příliš silného Německa, které by mohlo usilovat o roli evropského hegemonu a provádět silně zájmovou politiku s odklonem od dosavadního kurzu spojeného s fungováním v rámci struktur Společenství. Z druhé strany jsme mohli během devadesátých let zaznamenat i protichůdné pohledy, považující bezpečnostní politiku Spolkové republiky

za málo angažovanou a nedostatečně využívající svého skutečného potenciálu.

Druhým souborem je fenomén evropské integrace, jenž nabral po změněné geopolitické situaci počátkem 90. let novou dynamiku. Se vznikem EU došlo i k přehodnocení směřování a funkce evropské zahraniční a bezpečnostní politiky, jež se promítla do vytvoření druhého pilíře v nové architektuře EU, která byla vystavěna na dosavadních základech Evropských společenství.

Problematika Společné zahraniční a bezpečnostní politiky EU skýtá sama o sobě několik výzkumných oblastí, ať už je to otázka míry integrace, praktického fungování politiky směřující k její efektivitě, institucionálního ukotvení, ale ve zvýšené míře i – vzhledem k politice zasahující snad nejvíce do tradičního hájemství národních států - otázky normativní a teoretické.

Třetí soubor představuje nezbytné propojení dvou předcházejících. Snaží se pochopit složitý vztah a interakci mezi úrovní Evropské unie obecně a sjednocenou Spolkovou republikou jako specifickým a komplikovaným aktérem v mezinárodních vztazích a posléze i specifika vyplývající z charakteristik SZBP a role Spolkové republiky při jejím utváření. Analyzovat tento vztah ovšem znamená zabývat se také zahraniční a bezpečnostní politikou Německa a tím, jak jsou ovlivňovány a formovány svébytnou politikou vnitřní.

Propojení těchto tří oblastí by mělo vytvořit dostatečný podklad pro zodpovězení několika zásadních otázek:

- Jak se projevilo sjednocení Německa v jeho „evropské“ politice?
- Jaké základní konstantní rysy chování Spolkové republiky lze specifikovat, co se týče utváření Společné zahraniční a bezpečnostní politiky Evropské unie?
- Jsou kroky spolkových vlád v jednotlivých bezpečnostních kauzách v souladu s evropskou rovinou, nebo vykazuje německá politika v tomto směru odchylky?

- Jaké jsou perspektivy budoucího vývoje SZBP a německé role v ní?

I když o položených otázkách nepochybně probíhá diskuse na nejrůznějších akademických fórech, děje se tak namnoze dílčím způsobem. Ucelená souhrnná publikace, která by se komplexně zabývala rolí Spolkové republiky Německo jako aktéra Společné zahraniční a bezpečnostní politiky EU v českém prostředí není.

Cílem této práce je tedy pokusit se poctivě odpovědět na zmíněné výzkumné otázky, a to na podkladě relevantních empirických dat a jejich následné analýzy. Práce je založena na deskriptivně analytické metodě. Je případovou studií, která zkoumá dopad působení SRN na SZBP, ale i směr opačný. Oba tyto procesy jsou přitom vsazeny do příslušného teoretického rámce, opírajícího se o obecné teorie mezinárodních vztahů i specifické přístupy evropských studií.

Časově je práce vymezena obdobím, které začíná sjednocením Německa a končí reflexí současných trendů, na základě těchto zkoumání se nevyhýbám ani pokusu o predikci budoucího vývoje. Během tohoto období došlo jak ke změnám v zahraniční a bezpečnostní politice EU, jejím institucionálním ukotvením i reflexi místa, které má SZBP ve světové bezpečnostní architektuře zastávat, tak na domácím německém poli, kde můžeme zaznamenat působení pravicové vlády, posléze dvou kabinetů rudo-zelené koalice, aby nakonec došlo ke spolupráci obou dominantních stranických aktérů ve vládě velké koalice. To je z hlediska zkoumání zahraničních aktivit příhodné, neboť můžeme rozlišovat určitá paradigmatata, která v příslušných německých politikách přetrvávají a která lze naopak klasifikovat pouze jako dílčí trendy či vybočení.

V práci se snažím zkoumat a ověřit následující hypotézy:

1. Po sjednocení Německa nedošlo v jeho chování jako aktéra evropské integrace k výraznějším odchylkám.
2. Při tvorbě Společné zahraniční a bezpečnostní politiky EU usilovala a usiluje Spolková republika dlouhodobě o prohloubení nadnárodního charakteru této politiky.
3. SRN upřednostňuje kooperaci v EU před vlastními krátkodobými zájmy.

Práci jsem rozčlenil do šesti kapitol. První část obsahuje teoretický rámec. Rozebírá možnosti, jak lze přistupovat k teoretickému vymezení problematiky společné zahraniční a bezpečnostní politiky a k otázkám s tím souvisejícím (především faktory, které ji utvářejí). Zabývá se tvorbou evropské identity ve vztahu k identitě členských států a stanovuje limity takového vymezení s ohledem na stále dominantní roli členských států.

Teoretický rámec propojuje dvě teorie: Moravcsikův liberální intergovernmentalismus a teorii evropeizace. Teorie evropeizace je pak specifikována prostřednictvím funkční teorie evropeizace, vytvořené pro výzkum interakcí evropské roviny a roviny členského státu SRN s ohledem na vývoj politiky druhého pilíře EU.

Ve druhé kapitole se zabývám německou zahraniční politikou a charakterizuji její základní faktory ve vykonávání „evropské“ politiky. Tato část reflektuje debaty o směřování zahraniční politiky po reunifikaci, zvažuje především dilema ohledně dalšího směřování Německa spočívající ve volbě mezi kontinuitou a změnou. K tomu je ovšem zapotřebí analyzovat některé tradičně typické prvky německé zahraniční politiky, jako multilateralismus, civilian power či prosazování federalismu, a subsidiarity a zhodnotit jejich relevanci. Zvláštní pozornost je věnována problematice německo – francouzského tandemu, evaluaci jeho fungování v souvislosti s budováním SZBP a stanovením jeho případných alternativ.

Problematikou bezpečnostní politiky SRN se podrobněji zabývá třetí část. Nabízí srovnání bezpečnostních akcentů jednotlivých vlád, věnuje se ale také konkrétnímu vývoji bezpečnostních institucí. V 90. letech

proběhlo několik důležitých reforem Bundeswehru. Tato kapitola nastiňuje hlavní motivy a rysy reforem a bilancuje jejich klady a zápory. Budování bezpečnosti v souvislosti s evropskou integrací ovšem znamená i přizpůsobování se evropské legislativě a také nutnost vyrovnat se s překročením tradičních vybudovaných zvyklostí (v této souvislosti je třeba se zaměřit i na vnitřní německou debatu stran vysílání vojsk do zahraničí, která byla a je, s ohledem na přítomnost silného poválečného pacifismu, nadměrně vyostřená a složitá).

Čtvrtá kapitola reflektuje vliv Spolkové republiky na institucionální vývoj SZBP. Nejprve krátce shrnuje německé působení v rámci Evropské politické spolupráce Evropských společenství. Zabývá se chronologicky okolnostmi, jež provázely úpravy SZBP v příslušných smlouvách Maastrichtem počínaje a neschválenou evropskou ústavou konče. Předmětem analýzy jsou zejména specifika německých návrhů. Snažím se přitom určit společného jmenovatele těchto snah. Zároveň chci na základě tohoto rozboru vysledovat, jaké místo hrála tato problematika z německého pohledu ve vztahu k jiným integračním politikám, přesněji nakolik (ne)byla SZBP v konkrétních etapách pro integrační politiku SRN prioritou. Samozřejmě v této kapitole také zkoumám, jaké konkrétní zájmy stály za německými návrhy, jakým způsobem probíhalo formování preferencí a kolik – a za pomoci jakých metod - se jich v konečném účtování podařilo německým představitelům do této unijní agendy prosadit.

Pátá kapitola se zaměřuje na provozování SZBP v praxi. Na konkrétních kauzách (konflikty v bývalé Jugoslávii, válka proti terorismu, ale i problematika vyvažování vztahu k instituci evropské obranné politiky a NATO) se snažím ukázat, jak probíhala konkrétní realizace SZBP, jaký postoj k těmto problémům prezentovala SRN (a jaké pohnutky ji k tomu vedly) a jakou měrou Spolková republika ovlivnila úroveň evropskou. S tím souvisí i pohled na transatlantické vztahy EU a Německa. To odkazuje i na konkrétní spory uvnitř EU ohledně této spolupráce, jež kulminovaly v souvislosti s válkou v Iráku. Tuto problematiku je samozřejmě třeba

uvést do kontextu s vnitřní politikou Německa. Nevyhneme se ovšem ani reflexi obecnějších jevů, jako jsou tradiční přístupy SRN k terorismu, a jejich srovnání s nejnovějším vývojem.

Poslední šestá kapitola nás zavede do současnosti. Soustředím se v ní na aktuální trendy německé politiky, na reflexi změny či kontinuity v přístupech kabinetu velké koalice. V této souvislosti je vhodným zdrojem analýzy poslední německé předsednictví, z něhož můžeme nejlépe vysledovat snahy SRN v oblasti SZBP. Na základě analýzy příslušných pasáží posledního navrženého smluvního dokumentu se pak můžeme pokusit nastínit perspektivy dalšího vývoje.

I když se jedná o specifické a poměrně přesně vymezené téma, je již jen z členění práce zřejmé, že obsahuje řadu dílčích oblastí zkoumání. Tomu odpovídá i literatura, ze které vycházím. Vzhledem k poměrně velkému množství dílčích témat převažují sborníky statí a časopisecké články nad monografiemi.

Pro teoretické uchopení problematiky Společné zahraniční a bezpečnostní politiky Evropské unie je užitečná publikace Christophera Hilla a Williama Wallace s názvem *The Actors in Europe's Foreign Policy*. Teorii evropeizace se v českém prostředí věnuje sborník *Evropeizace. Nové téma politologického výzkumu*, pro její zhodnocení a pochopení souvislostí, které zaujímá v rámci současného diskursu evropských studií, však bylo třeba čerpat především z původních prací stěžejních autorů, kteří se touto teorií zabývají (Tanja Börzel, Claudio Radaelli atd.). Dalším stavebním kamenem teoretického rámce byl liberální intergovernmentalismus, proto jsou v tomto ohledu důležité publikace představitelů tohoto proudu Andrewa Moravcsika *The Choice for Europe* a stať *Preferences and Power in the European Community: A Liberal Intergovernmentalist Approach*.

Další množinu literatury tvoří díla zabývající se fenoménem sjednocení Německa a jeho postavením v nových mezinárodních podmínkách, zejména ve spojitost s novou dynamikou evropské integrace. Sem patří například kniha Thomase Katzensteina *Tamed*

Power: Germany in Europe či sborník případových studií editovaný Volkerem Rittbergerem *German Foreign Policy since Unification: Theories and Case Studies*. Stejnou problematikou, ale s větším důrazem na analýzu tvorby národních preferencí, se zabývá Jeffrey Anderson v monografii *German Unification and The Union of Europe: The Domestic Politics of Integration Policy*. Pro zkoumání východisek německé zahraniční politiky je důležitá publikace Hanse Maulla *Germany as a Civilian Power?*

Pro základní orientaci v bezpečnostní politice Spolkové republiky mohou posloužit knihy *Deutschlands Außen- und Sicherheitspolitik: Eine Einführung*, kterou napsal Sven Gareis, nebo souhrnná publikace Lothara Gutjahra *German Foreign and Defence Policy after Unification*. Při zpracovávání tohoto tématu je však samozřejmě zapotřebí čerpat zejména z dokumentů a odborných statí pojednávajících o konkrétních problémech (reforma Bundeswehru) jako např. stať *German Military Reform 1998-2004: Leadership and the Triumph of Domestic Constraint over International Opportunity* od Toma Dysona.

Pro zkoumání vývoje SZBP jsou přirozeně nejvhodnějšími prameny primární zdroje, především smluvní dokumenty, ale i prohlášení a návrhy jednotlivých představitelů. Odborná literatura se v tomto ohledu obvykle zaměřuje na zkoumání procesů v rámci SZBP (sem patří např. práce Anthony Kinga *The Future of the European Security and Defence Policy*). Pozicemi Spolkové republiky vzhledem k SZBP se zabývá např. kniha Christiana Deubnera *Deutsche Europapolitik: von Maastricht nach Kerneuropa?*

Další okruh literatury se týká konfliktů, na jejichž řešení se podílela i EU (*European Security after Iraq; The European Union and the Security Dilemma*), transatlantických vztahů a problematiky vztahu k NATO (*Old Europe, New Europe and the US: Renegotiating Transatlantic Security in the Post 9/11 Era; NATO and the European Union: New World, New Europe, New Threats*) a postoji Spolkové republiky Německo k těmto

kauzám (*The Legacy of Kosovo: German Politics and Policies in the Balkans*).¹

Podstatnou součástí zdrojů této práce jsou časopisecké studie. Čerpal jsem např. z časopisů *Contemporary Security Policy*, *European Security*, *Foreign Policy Analysis*, *Comparative European Politics*, *Journal of European Public Policy* či *Internationale Politik*. Z českých periodik to jsou *Mezinárodní vztahy* a *Politologický časopis*.

Jsem přesvědčen, že takto koncipovaná práce se může stát příspěvkem do debaty o směřování SZBP a o roli sjednoceného Německa jako specifického aktéra v této politice.

¹ Autoři děl uvedených v tomto odstavci viz seznam literatury.

1. TEORETICKÝ RÁMEC

1.1. Teoretizace evropské zahraniční a bezpečnostní politiky: východiska, možnosti a limity

Zahraniční a bezpečnostní politika Evropské unie je jako objekt snahy o teoretické zařazení poměrně obtížná. Je totiž třeba mít na zřeteli jednak příslušnou institucionální strukturu EU a místo EU jako aktéra v mezinárodních vztazích, a jednak podíl členských států na formování těchto politik.

Přístupy ke studiu Evropské unie jakožto aktéra v mezinárodním prostředí jsou formovány v zásadě třemi kritérii²:

1. jaká je povaha mezinárodního prostředí, v jehož rámci EU jedná;
2. způsob, jakým lze analyzovat kapacity a kompetence, které EU zčásti přebírá od členských států;
3. kdo vlastní a vykonává moc v rámci mezinárodního systému (s tímto kritériem souvisí otázka, nakolik zůstává stát stěžejní analytickou jednotkou, či zda se objevují některé další jednotky).

Obtížnost tvorby relevantního teoretického rámce pro oblast Společné zahraniční a bezpečnostní politiky EU (SZBP) zdůrazňují Christopher Hill a William Wallace. Jako příčinné faktory uvádějí zejména nestabilní mezinárodní prostředí, dané rozšiřováním EU a změnami vzešlými z mezivládních konferencí. Naopak zjevné jsou podle něj usazený charakter dosud vybudovaných kooperativních struktur a zásadní faktory bránící radikálnímu pohybu směrem k zřetelné federální zahraniční politice nebo k novému utvrzování národních autonomií. „*Evropská zahraniční politika je „systémem vnějších vztahů“, kolektivní*

² Podrobněji k těmto kritériím viz HERRBERG, Antje: *The European Union in Its International Environment: A Systematic Analysis*. In: LANDAU, Alice – WHITMAN, Richard G. (eds.): *Rethinking the European Union. Institutions, Interests and Identities*. New York 1997, s. 38.

*počin, jehož prostřednictvím národní aktéři vykonávají zčásti společné a zčásti oddělené mezinárodní akce.*³

Např. Adrian Hyde-Price, snažící se o rámec pro SZBP, opírá svůj přístup o tři základní pilíře, jimiž jsou zájmy, instituce a identity. Na této analýze je vidět značná složitost, která vede i k problémům s teoretickými úvahami. I když autor v podstatě polemizuje s neorealismem, připouští, že hovořit o zájmech a identitě EU je sporné, což je dáno „*odlišnými tradicemi národních, zahraničních a bezpečnostních politik členských států a relativně krátkou historií EU jako zahraničně politického aktéra*“.⁴

Rozvineme-li tuto myšlenku, spočívá efektivní zahraniční politika mimo jiné v uvědomování si národní identity a zájmů. Evropské společenství podle Hilla a Wallace však staví na relativně slabém vědomí sdílené historie a identity, a to ze tří hlavních důvodů:

- rozdílné historické zkušenosti členských států;
- jeho instituce neměly vliv na schopnost vytvářet symboly, jež samy národní vlády využívaly k posílení identit;
- tvorba identity potřebuje čas a dostavuje se po těžce vydané zkušenosti včetně společných nezdarů.⁵

Přes tyto limity si lze jen stěží představit, že by bylo možné využití pouze východisek pro posuzování fungování v rámci standardní mezinárodní organizace. Pro teoretická východiska skýtá EU jistá specifika. Přes silné kompetence členských států v rámci druhého pilíře EU byli jejich politici vystaveni působení roviny EU nepochybně i v této oblasti. To vedlo k tomu, že museli „*přehodnocovat, přizpůsobovat a v některých případech přetvářet národní zahraniční politiky způsoby, jež v čistě mezivládním aranžmá nelze uskutečnit. Za druhé, původně deklarovaný cíl tohoto procesu se postupně rozšířil. Je jím politická*

³ HILL, Christopher – WALLACE, William: *Introduction. Actors and Actions*. In: HILL, Christopher – WALLACE, William (eds.): *The Actors in Europe's Foreign Policy*. London 1996, s. 5.

⁴ HYDE-PRICE, Adrian: *Interests, Institutions and Identities in the Study of European Foreign Policy*. In: TONRA, Ben – CHRISTIANSEN, Thomas (eds.): *Rethinking European Union Foreign Policy*, Manchester 2004, s. 111.

⁵ HILL, Ch. – WALLACE, W.: c. d., s. 8.

struktura, jejímž cílem je postupná integrace zahraničních, bezpečnostních a obranných politik členských států. Za třetí, řada otázek, zapojení institucí Společenství a časem se zvýšil záběr aktivit.“⁶

Interakci členských států a evropské roviny, tvorbu institucí a norem společné zahraniční a bezpečnostní politiky i dopad této politiky na fungování států lze tedy vysvětlit z mnoha perspektiv. Při konstruování vlastního teoretického rámce je tudíž vhodné nevázat se pouze na jeden teoretický přístup, ať již z obecných teorií mezinárodních vztahů, či speciálních evropských studií. Nejlepším využitím těchto koncepcí je proto jejich kombinace.

V následujících částech se tedy zaměřím na přístupy, které jsou pro zkoumané téma, resp. pro způsob jeho uchopení, relevantní. Použité teoretické přístupy by měly zohledňovat nadnárodní úroveň EU i faktory formující chování členských států, v našem případě sjednoceného Německa. Pokuším se zohlednit výše zmíněné premisy autorů.

V teoretickém uchopení práce přitom nevycházím z normativních představ jednotlivých aktérů (byť tyto budou v práci také zaznamenány, neboť tvoří nedílnou součást politiky), ale z empiricky pojaté analýzy zkoumaných procesů.

1.2. Intergovernmentalistické přístupy

Z širšího teoretického rámce teorií, jež kladou důraz na zkoumání rozložení a dynamiky moci, vychází i teorie intergovernmentalismu. Na rozdíl od některých klasických integračních teorií typu federalismus se vyznačuje tento přístup tím, že se nezabývá pouze procesem evropské integrace, ale pojímá evropskou integraci spíše v souvislosti s jinými

⁶ TONRA, Ben: *The Europeanisation of National Foreign Policy: Dutch, Danish and Irish Foreign Policy in the European Union*. Aldershot 2001, s. 3.

institucionalizovanými kooperativními vztahy mezi státy za použití tradičních teorií mezinárodních vztahů.⁷

Nejvýrazněji takto ovlivnila povahu intergovernmentalismu v jeho původních verzích teorie postavená na realistických východiscích, ať již „klasický“ realismus, či neorealismus. Původní poválečné interpretace realistů (Morgenthau) chápou evropskou integraci z bezpečnostního hlediska jako snahu Francie o potlačení německého vlivu. Také později se neorealisté opírají o koncept mocenské rovnováhy, podle něhož se v období bipolarity mezi USA a SSSR tradiční evropské konflikty přesouvají na půdu Evropských společenství.⁸

Nejvýznačnější neorealista Kenneth Waltz tvrdí, že mezinárodní systém se od vnitrostátních liší tím, že nedisponuje hierarchizovanou mocí, jež má monopol na užití síly. Státy bojují o své přežití a základním principem mezinárodních vztahů je anarchie, která způsobuje, že *„jakýkoliv stát musí jednat stejně bez ohledu na jeho vlastní povahu (např. zda-li je totalitní či demokratický). Díky tomuto působení anarchického mezinárodního prostředí můžeme hovořit o socializaci jednotek systému, kdy státy jsou nuceny jednat v atmosféře vzájemné nedůvěry, svépomoci a vlastního posilování bezpečnosti.“*⁹

Neorealisté ovšem nepopírají zcela možnost změn v mezinárodním řádu. K nim s měnícím se rozložením vojenské moci pochopitelně dochází. Stěžejní premisou neorealistů ovšem zůstává neměnnost řídicího principu. Přes významné přeskupení mocenské rovnováhy v nedávném období podle Waltze v současnosti *„neexistuje žádná logika ekonomické a politické změny natolik výrazné, že by transformovala stav anarchie a jeho důsledky. I nadále bude docházet k posunům v rovnováze moci; žádné přeskupení rozložení vojenských sil nezmění základní strukturu*

⁷ THALMAIER, Bettina: *Die zukünftige Gestalt der Europäischen Union*. Baden-Baden 2005, s. 113.

⁸ DRULÁK, Petr: *Teorie mezinárodních vztahů*. Praha 2003, s. 189.

⁹ KOLMAN, Jiří: *Neorealismus*. In: PŠEJA, Pavel a kol. (ed.): *Přehled teorií mezinárodních vztahů*. Brno 2005, s. 67-68.

*mezinárodních vztahů, ani radikálně neupraví chování jejích suverénních částí.*¹⁰

Podobně jsou v intergovernmentalismu členské státy vnímány jako základní jednotky integračního procesu, jež samy primárně ovlivňují a kontrolují. Národní vlády schválí pouze takový přesun pravomocí a moci na nadnárodní instituce, který odpovídá jejich zájmům a jež mohou ovlivňovat prostřednictvím mezivládně nastaveného rozhodování.

Evropská integrace je pak logicky nahlížena primárně z perspektivy členských států. Evropská integrace je z tohoto pohledu vnímána jako *„výsledek vědomé intenzivní mezivládní kooperace, jež se institucionalizovala v mezistátních institucích a normách. EU může být tudíž interpretována jako mezinárodní organizace pro koordinaci národních zájmů, v níž je společně vykonávána suverenita národních států, aniž by byla překonána.“*¹¹

V „unijním“ rozhodování toto znamená, že EU v určitých oblastech zůstává *„produktem mezivládních dohod a jako důsledek musí být nahlíženy vyjednávací procesy mezi vládami jako podstata a motor evropské integrace“.*¹²

Jeden z hlavních myslitelů tohoto proudu Stanley Hoffman charakterizoval hlavní body intergovernmentalismu:¹³

- EU je nahlížena především jako venture ve spolupráci mezi státy, jež jsou racionálními aktéry a jejichž domácí činnost je řízena principy moci a hierarchie.
- V kontextu celkové ekonomické interdependence představuje EU důkladnější formu 'mezinárodního režimu' - definovaného jako soubor společných norem, institucí a politik, umožňující těmto státům efektivněji zvládat specifické problémové oblasti.

¹⁰ LINKLATER, Andrew: *Neorealismus v teorii a praxi*. In: BOOTH, Ken – SMITH, Steve a kol. (eds.): *Současné teorie mezinárodních vztahů*. Brno 2001, s. 160.

¹¹ HÖRETH, Marcus: *Die Europäische Union im Legitimationstrilemma: Zur Rechtfertigung des Regierens jenseits der Staatlichkeit*. Baden-Baden 1999, s. 125.

¹² THALMAIER, B.: c. d., s. 117.

¹³ Převzato z BULMER, Simon – LEQUESNE, Christian (eds.): *The Member States of the European Union*. New York 2005, s. 5-6.

- Výsledná 'sdílená suverenita' nevede ke snížení role států, ale naopak k posílení této role tím, že podněcuje jejich adaptaci na tlaky vzešlé z mezinárodního prostředí.
- Vznik jednoho režimu nevede nutně ke vzniku režimů jiných na základě automatického efektu přelévání.

Interakcemi domácích politických systémů s procesem evropské integrace se zabývá Simon Bulmer, který vytvořil teorii domácích politických systémů. Tento přístup považuje národní vlády za klíčové aktéry v systému Společenství a míní, že interakce preferencí národních vlád je efektivní způsob, pomocí něhož lze porozumět dynamice evropské integrace. Vlády přitom Bulmer původně označuje jako „gatekeepers“ – strážníky, kteří se nacházejí „na rozhraní mezi ES a národními politickými systémy“.¹⁴ Později však sám zpochybňuje, že by měli tito strážníci úplný monopol. Členské státy, které ovšem nejsou synonymem pro národní vlády, ale představují soubor všech politických aktérů a institucí, jsou nicméně klíčovými hráči v rozhodovacích procesech v rámci EU, „ať již v rozhodování Evropské rady nebo mezivládních konferencí ohledně 'architektury' EU na jedné straně, či v běžnějších politických rozhodnutích Rady na straně druhé. Jsou také klíčovými aktéry v implementaci evropské politiky.“¹⁵

Tuto teorii doplňuje a formalizuje Robert Putnam teorií dvojúrovňových her (two level games). Dvě úrovně znamenají rovinu státu a rovinu mezinárodní politiky. V obou těchto úrovních hrají národní vlády svou hru. Vlády jsou přirozeně závislé na svých voličích, proto se jednání vlády na obou úrovních řídí primárně snahou o plnění požadavků voličů: „Na národní úrovni usilují domácí skupiny o maximalizaci svých zájmů prostřednictvím tlaku na vládu, aby provozovala příslušnou politiku a politici usilují o moc tak, že vytvářejí koalice mezi těmito skupinami. Na mezinárodní úrovni usilují národní vlády o maximální uspokojení

¹⁴ ROSAMOND, Ben: *Theories of European Integration*. New York 2000, s. 135.

¹⁵ BULMER, Simon – LEQUESNE, Christian: *The European Union and Its Member States: An Overview*. In: BULMER, Simon – LEQUESNE, Christian (eds.): *The Member States of the European Union*. New York 2005, s. 3.

*požadavků vzešlých z domácích tlaků a přitom se snaží minimalizovat nepříznivé dopady vývoje v zahraničí.*¹⁶

Tyto dvě hry se hrají zároveň, takže národní politiky jsou v určitém smyslu výsledkem jak domácího, tak mezinárodního rovnoběžníku sil. Ani jednu z těchto her nelze ignorovat. Aktéři tak mohou jednáním na mezinárodním poli posílit, či oslabit pozici doma. *„Jakýkoli klíčový hráč u mezinárodního vyjednávacího stolu, který není spokojen s výsledkem, může převrhnout šachovnici. Naopak jakýkoli národní leader, který selže v uspokojení příslušných hráčů doma, riskuje, že bude ze svého místa vypuzen.*“¹⁷

1.3. Liberální intergovernmentalismus

Andrew Moravcsik vyvinul teorii, k níž se mohou hlásit jak intergovernmentalisté, tak stoupenci liberálních teorií mezinárodních vztahů.¹⁸ Přitom integruje tři důležitá dílčí pole teorie obecných mezinárodních vztahů: *regime analysis*, teorii vyjednávání a intergovernmentalismus.¹⁹ Moravcsik zřetelně navazuje na Putnamovu teorii dvouúrovňové hry, podle níž národní vlády používají Evropská společenství jako prostředek, jenž jim umožní překonat domácí opozici. Tuto funkci podle Moravcsika naplňuje ES dvěma způsoby: *„...propůjčuje vládním politickým iniciativám doma větší politickou legitimitu a poskytuje jim větší moc udávat tón v domácí politice. (...) Plášť Evropských společenství dodává legitimitu a důvěryhodnost iniciativám členských států. Domácí koalice mohou být mnohem snadněji mobilizovány ve*

¹⁶ PUTNAM, Robert: *Hanging Together: Cooperation and Conflict in the Seven-Power Summits*. Cambridge 1987, s. 10.

¹⁷ Tamtéž, s. 11.

¹⁸ KARLAS, Jan: *Liberalismus a velké teorie mezinárodních vztahů*. Mezinárodní vztahy, 39, 2004, č. 2, s. 5-19.

¹⁹ CHRYSSOCHOOU, Dimitris N.: *Theorizing European Integration*. London 2001, s. 105.

*jménu politické spolupráce. To v domácích debatách dodává váhu většině reforem i každodenním rozhodnutím, vycházejícím z ES."*²⁰

Moravcsik zajímavým způsobem propojil přístupy, které mohou být v mnohém protichůdné. V důrazu na roli národních států, hájících v procesu evropské integrace vlastní zájmy, je jeho pozice zřetelně intergovernmentalistická. V samotné analýze chování států jako aktérů integrace však nevychází z „klasického“ intergovernmentalismu (tzn. především z realistických přístupů), nýbrž z liberálních konceptů teorií mezinárodních vztahů.

Tento prvek je patrný zejména v Moravcsikově interpretaci tvorby národních preferencí. Předpokládá sice rovněž racionalitu státu, preference však nejsou podle něj fixované, ale jsou důsledkem dynamických procesů v rámci státních systémů. Vlády jednotlivých států fungují jako agregátory preferencí, jež jsou artikulovány jednotlivými skupinami. *„Primárním zájmem vlád je udržet se v úřadě; v demokratických společnostech toto vyžaduje podporu koalice domácích voličů, stran, zájmových skupin a úředníků, jejichž postoje jsou přenášeny, přímo či nepřímo, prostřednictvím domácích institucí a vykonáváním politické reprezentace. Tímto procesem vzniká soubor národních zájmů či cílů, které stát přináší do mezinárodního vyjednávání.“*²¹

Národní zájmy, jež vlády přenášejí na mezinárodní pole, se tedy generují prostřednictvím konfliktu odehrávajícího se na domácí půdě. A proto *„porozumění domácí politiky je předpokladem pro analýzu strategické interakce mezi státy, nikoli jejím doplňkem“.*²²

Tvorbu preferencí považuje Moravcsik za 1. fázi vzniku mezistátního konfliktu či kooperace. Druhým krokem je pak vzájemné vyjednávání vlád ve snaze tyto zájmy realizovat. Moravcsik stanovuje tři předpoklady, za

²⁰ MORAVCSIK, Andrew: *Preferences and Power in the European Community: A Liberal Intergovernmentalist Approach*. Journal of Common Market Studies, 31, 1993, č. 4, s. 515.

²¹ MORAVCSIK, Andrew: *Preferences and Power in the European Community: A Liberal Intergovernmentalist Approach*. Journal of Common Market Studies, 31, 1993, č. 4, s. 515.

²² Tamtéž, s. 481.

kterých by měl probíhat proces mezistátního vyjednávání: „za první, mezivládní spolupráce v ES je dobrovolná v tom smyslu, že k vynucení dohody není vyhrožováno ani vojenským nátlakem, ani ekonomickými sankcemi (...). Za druhé, prostředí, v němž vlády ES jednají, je relativně bohaté na informace. (...). Za třetí, transakční náklady mezivládního vyjednávání jsou nízké. Jednání v rámci ES se konají během delší časové periody, během níž mohou členské vlády rozšiřovat počet nabídek a protinabídek s relativně nízkými náklady.“²³

Z Moravcsikových tezí lze učinit zásadní závěr, že „delegováním národních politik na nadnárodní úroveň mohou vlády zvýšit spíše než snížit svou moc, neboť získávají oproti svým domácím oponentům zdroje navíc“.²⁴ Závěry liberálního intergovernmentalismu stran mezivládního vyjednávání a tvorby evropských institucí lze shrnout takto:

- většina rozhodnutí ve prospěch Evropy byla reflexí preferencí národních vlád, nikoli preferencí nadnárodních organizací;
- tyto národní preference odrážely spíše vyvažování ekonomických zájmů než politické záměry politiků nebo národních bezpečnostně strategických záležitostí;
- výstupy jednání ukazovaly na relativní vyjednávací sílu států; delegace rozhodovacích pravomocí na nadnárodní instituce reflektovaly přání vlád zajistit, že závazky všech stran dohody budou prosazeny spíše než federalistická ideologie či víra ve vrozenou efektivitu mezinárodních organizací.²⁵

Autor tezí liberálního intergovernmentalismu také pokračuje v polemice s neofunkcionalismem. Ten se podle něj zmylil ve svých předpovědích směru vývoje ES i v charakteru samotného procesu tvorby a vlivu institucí. Moravcsik odmítá tezi, podle níž by měl proces evropské integrace směřovat k pozvolnému automatickému prohlubování integrace

²³ Tamtéž, s. 498.

²⁴ ANDREATTA, Filippo: *Theory and the European Union's International Relations*. In: BULMER, Simon – LEQUESNE, Christian (eds.): *The Member States of the European Union*. New York 2005, s. 29.

²⁵ BACHE, Ian – GEORGE, Stephen: *Politics in the European Union*. New York – Oxford 2006, s. 15.

a současnému zvyšování vlivu nadnárodních institucí. „*Místo toho probíhal proces tvorby Společenství nahodile prostřednictvím série mezivládních vyjednávání. (...) alespoň donedávna vzrůstal autonomní vliv nadnárodních úředníků pomalu a nerovnoměrně, pokud vůbec.*“²⁶

V knize *The Choice for Europe* doplňuje Moravcsik dosavadní východiska liberálního intergovernmentalismu o teorii volby institucí, čímž se podle některých názorů v podstatě přibližuje k institucionalismu, vůči kterému byl původně v kontrapozici.²⁷ Autor připouští zvyšující se moc nadnárodních institucí, byť jen v dílčím ohledu, neboť jejich formální pravomoci se co do vlivu na změnu základních smluv nezvýšily. Nicméně v některých záležitostech dochází k předávání kompetencí přímo nadnárodním úředníkům v rámci běžného legislativního procesu. To se děje podle Moravcsika různými způsoby. „*V některých oblastech byly delegovány na centrální orgány rozšířené pravomoci týkající se implementace a návrhu. V jiných vládne procesu vytváření rozhodnutí na mezistátní většinové hlasování. Ještě v jiných případech byla odstraněna národní veta a jednomyslné hlasování.*“²⁸

1.4. Evropeizace

Teorie evropeizace v kontextu evropské integrace se zabývá interakcí mezi strukturami Evropské unie a jednotlivými (členskými, ale i např. kandidátskými) státy. Základní odlišností je otázka vnímání dané interakce. Mezi jednotlivými autory tak existují rozdíly mezi vnímáním evropeizace coby ovlivňování členských států evropskými strukturami (tzv. top-down přístup), či naopak působením jednotlivých států coby aktérů na

²⁶ MORAVCSIK, Andrew: *Preferences and Power in the European Community: A Liberal Intergovernmentalist Approach*. Journal of Common Market Studies, 31, 1993, č. 4, s. 475-476.

²⁷ CÍSAŘ, Ondřej: *Teorie mezinárodních vztahů a evropská studia*. Politologický časopis, 8, 2002, č. 1, s. 60.

²⁸ MORAVCSIK, Andrew: *The Choice for Europe: Social Purpose and State Power from Messina to Maastricht*. Ithaca 1998, s. 8.

vytváření unijních struktur a ovlivňování procesů v jejich rámci (bottom-up přístup).²⁹

Rozdíly v pojetí evropeizace přirozeně způsobují i pluralismus v rámci definičního uchopení teorie evropeizace. Obecně je možné evropeizaci definovat např. jako „*vytváření výrazných struktur vládnutí na evropské úrovni, tj. politických, právních a sociálních institucí spojených s politickým řešením problémů, které formalizují interakce mezi aktéry, a politických vazeb, jež se specializují na vytváření autoritativních pravidel*“.³⁰

Tanja Borzel definuje evropeizaci jako „*proces, během něhož se oblasti vnitřní politiky postupně stávají subjektem tvorby evropské politiky. Tento proces je v podstatě řízen přenášením politických kompetencí z členských států na evropskou úroveň*“.³¹

Příkladem prvního přístupu je definice Roberta Ladrecha, podle něhož je evropeizace „*proces reorientace směru a podoby politiky do takové míry, že se politická a ekonomická dynamika EU stává součástí organizační logiky národních politik a tvorby politických rozhodnutí*“.³²

O důkladnější pojmové vymezení se snaží Radaelli, který svůj koncept rovněž formuluje v duchu *top-down* přístupu. Jeho definice se stala odrazovým můstkem pro velké množství analýz. Podle této definice evropeizací míníme „*procesy*

a) konstrukce, b) pronikání a c) institucionalizace formálních a neformálních pravidel, procedur, politických paradigmat, stylů, způsobů dělání věcí, ke sdíleným názorům a k normám, které jsou nejdříve definovány a konsolidovány v rozhodovacím procesu EU a poté

²⁹ DÜRR, Jakub – MAREK, Dan – ŠARADÍN, Pavel: *Europeizace české politické scény – politické strany a referendum o přistoupení k Evropské unii*. Mezinárodní vztahy, 41, 2004, č. 1, s. 28.

³⁰ CAPORASO, James – COWLES, Maria Green – RISSE, Thomas: *Europeanisation and Domestic Change: Introduction*. In: CAPORASO, James – COWLES, Maria Green – RISSE, Thomas (eds.): *Europeanisation and Domestic Change*. London 2001, s. 3.

³¹ BÖRZEL, Tanja: *States and Regions in Europe: Institutional Adaptation in Germany and Spain*. Cambridge 2002, s. 6.

³² LADRECH, Robert: *Europeanisation of Domestic Politics and Institutions: The Case of France*. Journal of Common Market Studies, 32, 1994, č. 1, s. 6.

*inkorporovány do logiky domácího diskurzu, identit, politických struktur a veřejné politiky“.*³³

Podle Radaelliho by evropeizace neměla být zaměňována s pojmy harmonizace (každá země má svá specifika a stejné vstupy mohou působit v jednotlivých zemích různě a vyvolávat různé reakce), ani není totožná s integrací.³⁴ V jiné studii dále autor konstatuje, že tento teoretický koncept nevede k jednoznačnému řešení teoretických či empirických problémů. Evropeizace však přispěla ke vzniku nových pohledů, originálních vysvětlení a zajímavých otázek ke třem důležitým bodům: *„porozumění a analýze ,ovlivňování‘, způsob, jakým je mezinárodní vládnutí endogenizováno do národních politik a vztah mezi působením a změnou.“*³⁵

Zaměříme-li se na onen dopad na vnitrostátní aktéry, musíme mít podle Hixe a Goetze na zřeteli jeho 2 základní typy, a sice:

- *„delegování politických kompetencí na evropskou rovinu a z toho vzešlé politické výstupy omezí vnitropolitické volby, posílí určité směry politického a institucionálního vývoje a budou katalyzátorem změn v jiných oblastech;*
- *zavedení vládnoucích institucí na vyšší úrovni vytvoří nové příležitosti pro vyloučení omezení daných vnitřní politikou státu, což bude sloužit buď k podpoře určitých politik, nebo naopak k vetování jiných či k zajištění výhod plynoucích z držení specifických informací“.*³⁶

Přes mnohost pohledů můžeme vysledovat společného jmenovatele většiny zainteresovaných autorů, a tím je nesoulad (misfit) mezi státní a evropskou rovinou, jenž je zdrojem určitého tlaku, který pak vyvolává

³³ RADAELLI, Claudio M.: *Whither Europeanisation? Concept Stretching and Substantive Change*. European Integration online Papers 4, 2000, č. 8, s. 3-4. (<http://eiop.or.at>)

³⁴ Tamtéž, s. 6.

³⁵ RADAELLI, Claudio M.: *Europeanisation: Solution or Problem?* European Integration online Papers, 8, 2004, č. 16; 2004, s. 2. (<http://eiop.or.at>)

³⁶ GOETZ, Klaus H. – HIX, Simon: *Introduction: European Integration and National Political Systems*. In: GOETZ, Klaus H. – HIX, Simon (eds.): *Europeanised Politics? European Integration and National Political Systems*. London 2001, s. 10.

interakce národních a evropských aktérů. Tento nesoulad je základním východiskem evropeizace.³⁷ V případě jeho absence totiž ztrácí tento proces smysl: „*Pokud jsou evropské normy, pravidla a s nimi spojená kolektivní přesvědčení z velké části kompatibilní s těmi na domácí úrovni, nedávají vzniknout problémům jejich dodržování nebo efektivní implementace (...) Ani neposkytují nové příležitosti a hrozby domácím aktérům, které by vedly k redistribuci zdrojů na domácí úrovni, a umocňovaly by některé z nich, zatímco jiné by oslabovaly.*“³⁸

Evropeizace tedy působí na změny v národních státech tím, že vyvíjí tlaky na adaptaci. „*Nízký soulad vede k silným adaptačním tlakům; dobrý soulad předpokládá slabé tlaky. Země, jejíž vnitřní instituce jsou dokonale kompatibilní s evropeizací, nevykazují žádné adaptační tlaky.*“³⁹

Dopad politických výsledků vládnutí evropské roviny na domácí politické systémy může být dvojího druhu: přímý a nepřímý.⁴⁰ Borzel rozlišuje tři stupně vnitřní změny, kterou působí proces evropeizace. Jsou to:⁴¹

- Absorbce: členské státy jsou schopny začlenit evropské politiky či ideje a přizpůsobit své instituce bez zásadní modifikace existujících procesů, politik a institucí. Stupeň domácí změny je nízký.
- Přizpůsobování: členské státy se přizpůsobují evropeizačním tlakům, politikám a institucím. Součástí tohoto procesu je

³⁷ Někteří autoři ovšem teze o nutnosti misfitu pro evropeizaci zpochybňují. Srov. KEADING, Michael – MASTENBROEK, Ellen: *Europeanisation Beyond the Goodness of Fit: Domestic Politics in the Forefront*. Comparative European Politics, 4, 2006, č. 4, s. 331-354.

³⁸ Citováno dle: CÍSAŘ, Ondřej: Evropeizace a obhajoba zájmů: Základy analytického rámce. In: DANČÁK, Břetislav - FIALA, Petr - HLOUŠEK, Vít (eds.): *Evropeizace – Nové téma politologického výzkumu*. Brno 2005, s. 57.

³⁹ CAPORASO, J. – COWLES, M. – RISSE, T.: c. d., s. 2.

⁴⁰ Přímé vlivy vyžadují změnu domácích politik tak, aby byly v souladu s novými evropskými normami. Nepřímým dopadem může být např. stav, kdy systém EU umožňuje soudům v členských státech aplikovat právo EU, může tak nezávisle na exekutivách dojít ke zvyšování jejich pravomocí. Podrobněji viz. GOETZ – HIX: c. d., s. 11.

⁴¹ BÖRZEL, Tanja A. – RISSE, Thomas: *When Europe Hits Home: Europeanisation and Domestic Change*. European Integration online Papers 4, 2000, č. 15, s. 14-15.

„přilepování“ nových politik a institucí k těm existujícím bez jejich změny.

- Transformace: členské státy nahrazují existující politiky, procesy a instituce zcela novými, odlišnými. Stupeň změny je vysoký.

1.5. Zvolený teoretický rámec

Jak jsme ukázali, zvolené téma prakticky vylučuje použití jednoho paradigmatu, které by bylo schopné pregnantního vymezení všech otázek, jež hodlám dále v této práci zkoumat. Kromě toho je třeba mít na zřeteli skutečnost, že otázka sjednoceného Německa a budování společné evropské zahraniční a bezpečnostní politiky je pro použití pouze jedné dílčí teoretické konstrukce příliš mnohohrstevnatá.

Při aplikaci teorií bychom měli nastíněné přístupy vnímat spíše jako *„analytické perspektivy, které mohou být interpretovány různými způsoby a (...) nejsou precizní. Z toho důvodu se mohou jejich různé formy vzájemně doplňovat i si protiřečit.“*⁴² Je třeba vzít také v úvahu, že jednotlivé přístupy jsou často *„založeny na reflexi krátkodobého vývoje Společenství a po jeho proměně musejí být modifikovány a (...) jsou (také) často spojeny s normativní pozicí“*.⁴³

Při formulaci teoretického konceptu je tedy vhodné propojení více teoretických přístupů. Tato práce se bude teoreticky opírat o Moravcsikovu variantu intergovernmentalismu a teorie evropeizace.

Moravcsikův koncept liberálního intergovernmentalismu je jasně definován a je proto třeba zabývat se i jeho relevancí a případnou schopností správně interpretovat procesy probíhající v interakcích na evropské a státní úrovni. Tento koncept tedy použiji nejen jako teoretické východisko, ale i jako předmět zkoumání (ne)vhodnosti jeho aplikace na naše téma. Součástí vymezení teoretického rámce by tudíž mělo být i

⁴² KATZENSTEIN, Peter J.: *United Germany in an Integrating Europe*. In: KATZENSTEIN, Peter J. (ed.): *Tamed Power. Germany in Europe*. Ithaca – London 1997, s. 6.

⁴³ FIALA, Petr: *Evropský mezičas*. Brno 2007, s. 14-15.

zkoumání možných limitů a nejvíce sporných bodů tohoto přístupu ve spojitosti s fenomény sjednoceného Německa a zahraniční a bezpečnostní politiky EU.

Liberální intergovernmentalismus může být kritizován z pozice hodnocení významu geopolitiky pro konkrétní politické procesy. Sám Moravcsik význam geopolitiky v zahraničně bezpečnostních otázkách EU zpochybňuje, nad geopolitiku staví svůj liberálně intergovernmentalistický rámec.

Podle něj jsou politicko-ekonomické záležitosti pro vysvětlení národních motivací dostačující a na konkrétních příkladech dokládá, že ekonomické zájmy jsou při tvorbě národních preferencí určující. „*Důležité geopolitické události*“, tvrdí Moravcsik, „*zřejmě nevedly k očekávaným posunům v národních preferencích souvisejících s ES.*“⁴⁴

S tímto tvrzením polemizuje Sten Rynning, který považuje za logické, že v období studené války probíhala integrace především v ekonomických sektorech a soustředila se méně na bezpečnostní otázky. Dokud studená válka pokračovala a dokud byly Spojené státy zaangažovány v evropské bezpečnosti, nebyl důvod tento trend výrazně měnit. Konec studené války a německé sjednocení však vytvořily zcela novou mezinárodní konstelaci: „*SZBP byla součástí Politické unie, jejíž vznik navrhly Německo a Francie, jakmile se ukázalo sjednocení Německa nevyhnutelným – geopolitický jev par excellence.*“⁴⁵

Vítězství ekonomických zájmů nad geopolitikou spatřuje Moravcsik i v procesu vyjednávání jednotlivých evropských smluv. Vyjednávací taktika národních vlád měla ve své podstatě tendovat k prosazování ekonomických požadavků. „Geopolitické zájmy byly logicky obětovány

⁴⁴ MORAVCSIK, Andrew: *The Choice for Europe: Social Purpose and State Power from Messina to Maastricht*. Ithaca 1998, s. 475.

⁴⁵ RYNNING, Sten: *European Security and Defence Policy: Coming of Age?* In: LAURSEN, Finn (ed.): *The Treaty of Nice: Actor Preferences, Bargaining and Institutional Choice*. Boston 2006, s. 493.

zájmům ekonomickým (...) *Tam, kde se dostaly ekonomické a geopolitické faktory do přímého konfliktu, vítězily obvykle ekonomické imperativy.*⁴⁶

Rynning uvádí jako konkrétní protiargument zvýšené využívání flexibility v Společné zahraniční a bezpečnostní politice. Flexibilita, jež se nejprve stala problémem při snahách o prosazení Amsterodamské smlouvy a od té doby se stala neodmyslitelnou součástí vyjednávání a návrhů EU, je také geopolitického charakteru, neboť *„státní představitelé jsou zaujati svou schopností kontrolovat národní bezpečnostní politiku, pokud by kolektivní snahy šly „špatným směrem“. Rostoucí důležitost flexibility, stejně jako kontroverze, obklopující to v současných vyjednáváních, naznačuje, že tato záležitost není jen mlhavá budoucnost osobní ideologie, nýbrž obecný politický faktor.*⁴⁷

Další polemiky stran liberálně intergovernmentalistického přístupu se týkají procesů formování preferencí a mezistátního vyjednávání. Tyto Moravcsik vnímá jako sekvenční (po sobě následující) procesy. Kritici (především z řad stoupenců neofunkcionalismu) tvrdí, že členské státy nemají ve skutečnosti jasně definované preference, když jdou do mezistátních vyjednávání. Toto také implikuje určité množství nejistoty během jednání, což znemožňuje přesně definovat vyjednávací prostor. *„Zejména když jsou na program předloženy nové záležitosti, jako flexibilita ve vyjednávání Amsterodamu, mohou se vyjednávání stát procesem učení, kde jsou preference formovány během procesu. Také během mezivládní konference kvůli Nice vidíme, že preference s ohledem na „zvýšenou kooperací se měnily během vyjednávání.“*⁴⁸

V této souvislosti se také můžeme setkat s tvrzením, že sami představitelé jednotlivých vlád ani nemohou znát své preference, a pokud ano, není jisté, že jsou schopni najít prostor pro dohodu. Pozice jednotlivých aktérů totiž nejsou stabilní. *„Víme, že v určitých případech*

⁴⁶ MORAVCSIK, Andrew: *The Choice for Europe: Social Purpose and State Power from Messina to Maastricht*. Ithaca 1998, s. 475.

⁴⁷ RYNNING, S.: c. d., s. 494.

⁴⁸ LAURSEN, Finn: *Explaining the Treaty of Nice: Beyond Liberal Intergovernmentalism?* In: LAURSEN, Finn (ed.): *The Treaty of Nice: Actor Preferences, Bargaining and Institutional Choice*. Boston 2006, s. 537.

*může návrh (...) ze strany Komise změnit celou povahu jednání a vnést do něj nové záležitosti. (...) Nedomnívám se, že vlády vědí, jak přesně rozeznat moment, v němž ostatní budou souhlasit,*⁴⁹ argumentuje Moravcsikův kritik Leon Lindberg.

Evropeizace je pojem, jehož využití ve společenských vědách je značně široké. Proto je při jeho aplikaci nejprve třeba pokusit se vymezit jeho funkční definici pro danou oblast. Jeho určitou mnohotvárnost můžeme přitom z metodologického hlediska považovat jak za výhodu, tak za nevýhodu.

Nevýhodou je bezesporu příliš široká škála témat a přístupů, které pojem pokrývá – v tomto smyslu může vést nejednotnost k mnoha nedorozuměním, vyplývajícím z nedostatečné ujasněnosti pojmu. Na druhé straně lze při jasném a pečlivém studiu možných pojetí konceptu dosáhnout přesného vymezení pojmu evropeizace. O to se také chci pokusit v této práci, protože teorie evropeizace při jasném konceptuálním vymezení může být v zájmu optimálního teoretického uchopení tématu přínosem. Můžeme tudíž společně s Radaellim konstatovat, že *„problém není v tom, že různí autoři zastávají různé názory na evropeizaci – to je znamením živosti diskuse“*.⁵⁰

Po zhodnocení relevantních přístupů a definic uvedených v kapitole 1.4. lze vytvořit vlastní funkční definici evropeizace pro účely této práce:

- evropeizace je v této práci nahlížena jako soubor paralelních procesů, které probíhají mezi SRN a Evropskou unií;
- tyto procesy zahrnují množství další interakcí v rámci obou zkoumaných rovin;
- v práci jsou používány oba základní přístupy evropeizace, tedy přístup *top-down* i *bottom up*;

⁴⁹ LINDBERG, Leon N.: *Comment on Moravcsik*. In: BULMER, Simon – SCOTT, Andrew (eds.): *Economic and Political Integration in Europe: Internal Dynamics and Global Context*. Oxford 1994, s. 81-86.

⁵⁰ RADAELLI: c. d., s. 2.

- na základě těchto přístupů práce reflektuje procesy absorpce, adaptace a transformace na úrovni členského státu, jakož i tvorbu domácích preferencí a jejich relevanci při tvorbě společné zahraniční a bezpečnostní politiky EU;
- práce též zkoumá míru a povahu nesouladu mezi zahraniční a bezpečnostní politikou SRN a těmito politikami na úrovni EU.

2. VÝCHODISKA NĚMECKÉ INTEGRAČNÍ POLITIKY

2.1. Multilateralismus

Německo je považováno za jednoho z nejaktivnějších účastníků evropského integračního procesu. Tomuto faktu také odpovídá tradičně stěžejní místo, jež v poválečné éře zaujímá evropská dimenze v německé zahraniční politice. Často se hovoří přímo o propojení zájmů německých se zájmy „evropskými“. Důraz na evropskou integraci se ukázal být velmi efektivním způsobem odstranění stigmat druhé světové války na mezinárodním poli. Logicky tak byly prioritou německé zahraniční a bezpečnostní politiky především civilní prostředky, multilateralismus a koordinace úsilí s ostatními státy.⁵¹

Po sjednocení Německa došlo pochopitelně ke znatelné změně v postavení Německa, které získalo plnou suverenitu. I nadále se profilovalo jako stát, jehož *„národní zájmy jsou strukturálně spojeny s integrovanými (multilaterálními) zájmy více, než se předpokládalo“*.⁵²

Proto se již delší dobu vede teoretická debata o charakteru německé zahraniční a bezpečnostní politiky a vztahu Spolkové republiky Německo k evropské dimenzi těchto politik. Předmětem této debaty je role Německa, která se sice pohybuje v tradičních liniích „evropských“ zájmů (Normalität), zároveň se však rýsují specifické německé postupy (Sonderweg).⁵³ Pro charakteristiku „nové“ zahraniční politiky SRN tak bývá používán termín *„modifikovaná kontinuita“* či *„zahraničně politické chování odpovídající normám (norm-consistent foreign policy behaviour)“*.⁵⁴

⁵¹ PACHTA, Lukáš: *Evropská bezpečnostní a obranná politika ve světle transatlantických vztahů*. Praha 2005, s. 32.

⁵² HANDL, Vladimír: *Německo-politický závazek s dlouhodobým plněním*, In: KHOL, Radek a kol. (ed.): *Evropská bezpečnostní a obranná politika: národní perspektivy*. Praha 2002, a. 49.

⁵³ RUMMEL, Reinhardt: *Germany's Role in the CFSP: Normalität or Sonderweg?* In: HILL, Christopher a kol. (ed.): *The Actors in Europe's Foreign Policy*. London – New York 1996, s. 41.

⁵⁴ RITTBERGER, Volker: *Introduction*. In: RITTBERGER, Volker (ed.): *German Foreign Policy since Unification: Theories and case studies*. Manchester – New York 2001, s. 6.

2.2. Koncept civilní moci

Spolu s multilateralismem je tradičním specifickým konceptem německé zahraniční politiky koncept tzv. civilní moci (*civilian power*). Ideální podobu tohoto konceptu charakterizují:

- snahy o omezení užití síly při urovnávání politických konfliktů, jak uvnitř tak mezi státy, iniciováním a zaváděním podpory kooperativním a kolektivním bezpečnostním uspořádáním;
- snahy o upevnění zákonnosti prostřednictvím rozvoje mezinárodních režimů, mezinárodních organizací, prostřednictvím multilaterální spolupráce, integrace a dílčími přenosy suverenity;
- prosazování participačních forem tvorby rozhodnutí uvnitř jednotlivých států i mezi nimi;
- prosazování nenásilných forem managementu a řešení konfliktů;
- prosazování sociální rovnosti a udržitelného rozvoje za účelem zvýšení legitimity mezinárodního uspořádání;
- prosazování interdependence a dělby práce.⁵⁵

2.3. Princip subsidiarity

S prosazováním federálních prvků v unii souvisí princip subsidiarity. Subsidiarita je koncept, který pochází z katolické sociální nauky a který postuluje pravidla podmínek ve prospěch menších jednotek. V křesťanské sociální nauce vychází logika principu subsidiarity z přesvědčení, že stát plní veřejné úkoly až tehdy, není-li je schopno zajistit určité společenství a je-li zároveň plnění takového úkolu společensky žádoucí. Určitá společenská struktura tak plní veřejné úkoly v případě, že toho není schopen jednotlivec sám.⁵⁶

⁵⁵ HARNISCH, Sebastian – MAULL, Hanns W.: *Introduction*. In: MAULL, Hans W. (ed.): *Germany as a Civilian Power?* Manchester 2001, s. 4.

⁵⁶ Svého vrcholu dosáhla tato koncepce v encyklice *Quadragesimo anno* z roku 1931, která reagovala na potřebu zajistit sociální smír v době, kdy se Evropou šířily radikální kolektivistické tendence.

Schopnost principu subsidiarity spojovat svobodné instituce s plněním potřebných společenských úkolů vedla k oživení zájmu o aplikaci subsidiarity v poválečné Evropě. Článek 5 smlouvy o založení Evropského společenství uhlí a oceli z roku 1951 stanovil v rámci koncepce tzv. omezeného zásahu orgánů Společenství pravomoc subsidiární intervence. Další prostor pro využití principu subsidiarity vytváří článek 86 odst. 3 Smlouvy o založení ES. Výslovného zakotvení v legislativním prostředí Evropského společenství se zásada subsidiarity dočkala s přijetím Jednotného evropského aktu.⁵⁷ K faktickému začlenění zásady do materie evropského práva však došlo právě v souvislosti se schválením Smlouvy o Evropské unii.

⁵⁷ Tehdy se zásada subsidiarity ovšem vztahovala pouze na sféru ochrany životního prostředí.

3. EVROPEIZACE BEZPEČNOSTNÍ POLITIKY SJEDNOCENÉHO NĚMECKA

3.1. Nové výzvy pro německou bezpečnostní politiku

Bezpečnostní politika Spolkové republiky prodělala v období po sjednocení několik výrazných změn. Základní dvě spočívaly :

- v postupném ústupu od tradiční kultury zadržování (neboli „normalizace“ německé obranné a bezpečnostní politiky). Tím jsou míněny vzrůstající závazky na použití bojových sil v aliančním kontextu i k účelům obrany mimo NATO;
- v rekonstrukci a modernizaci vojenských sil.⁵⁸

Podkladem pro bezpečnostní politiku nově sjednoceného Německa byl počátkem 90. let především Základní zákon a mezinárodní smlouvy. Z nich je bezesporu nejdůležitější „*Smlouva mezi SRN a NDR o vzniku německé jednot.*“.⁵⁹ V této smlouvě je určeno, že dnem sjednocení se všichni aktivní vojáci Národní lidové armády⁶⁰ stávají vojáky Bundeswehru. To znamená, že Bundeswehr měl do konce roku 1994 snížit svůj počet původně rozšířený o personál NVA z více než 600 tisíc na maximálně 370 tisíc vojáků.

Ze „*Smlouvy o závěrečných ustanoveních ve vztahu k Německu*“⁶¹ z 12. září 1990 mezi čtyřmi spojenci 2. světové války USA, GB, SSSR a Francií a mezi SRN a NDR vyplývají další určující faktory pro německou bezpečnostní politiku. V textu je posílen zákaz útočné války z článku 26 odstavce 1 Základního zákona. V preambuli se potvrzuje, že Německo bude přispívat „jako stát s konečnými hranicemi“⁶² k míru a stabilitě v Evropě. Ve smlouvě 2 plus 4 se dostává sjednocenému Německu –

⁵⁸ KRAUSE, Joachim – SZABO, Stephen (eds.): *Redefining German Security: Prospects for Bundeswehr Reform*. Washington 2001, s. 2.

⁵⁹ *Einigungsvertrag*. <http://www.bpb.de/wissen/BJPZYZ,0,0,Einigungsvertrag.html>

⁶⁰ Jedná se o armádu bývalé Německé demokratické republiky.

⁶¹ *Vertrag über die abschließende Regelung in bezug auf Deutschland (Zwei-plus-Vier-Vertrag)*. <http://www.documentarchiv.de/brd/2p4.html>

⁶² Tamtéž

složenému ze staré SRN, NDR a z Berlína – plné suverenity. Dosavadní podmínky suverenity spojenců pozbyly platnosti. Německo se zřeklo „výroby a vlastnictví a dispoziční moci nad atomovými, biologickými a chemickými zbraněmi“.⁶³ Současně se Spolková republika zaručila zredukovat nejpozději do konce roku 1995 počet vojáků trvale na 370 tisíc. Vedle zřeknutí se rozmístění nosníků jaderných zbraní v nových spolkových zemích zajišťuje smlouva v odstavci 6 sjednocenému Německu „spojenectví se všemi z toho vyplývajícími právy a povinnostmi“.⁶⁴

Podle „Bílé knihy k bezpečnosti Spolkové republiky Německo a k situaci a budoucnosti Bundeswehru“ z dubna 1994 jsou bezpečnostně politické priority sjednoceného Německa vedeny těmito ústředními zájmy:⁶⁵

- ochrana Německa a jeho občanů před vnějším nebezpečím politického nátlaku;
- předcházení, tlumení a ukončování krizí a konfliktů, které mohou ohrozit Německo nebo jeho spojence;
- budování na společných hodnotách a zájmech postavených na severoatlantické bezpečnostní vazbě s USA;
- posilování NATO a jeho rozšiřování na východ;
- rovnoprávné partnerství mezi sjednocenou Evropou a severní Amerikou;
- prohloubení evropské integrace prostřednictvím výstavby Evropské unie se společnou zahraniční a bezpečnostní politikou a evropskou bezpečnostní a obrannou identitou; budování a rozvoj ZEU jako obranné součásti Evropské unie a jako evropský pilíř Atlantického paktu;
- rozšiřování Evropské unie a Západoevropské unie;

⁶³ Tamtéž

⁶⁴ Tamtéž

⁶⁵ Kompletní seznam priorit viz *Weißbuch zur Sicherheit der Bundesrepublik Deutschland und zur Lage und Zukunft der Bundeswehr vom 5 April 1994 (Auszüge)*. Europa-Archiv, 49, 1994, č. 10, s. 336-337.

- celosvětové dodržování mezinárodního práva a lidských práv a spravedlivý světový hospodářský pořádek spočívající na zásadách tržního hospodářství.

3.2. Posuny v bezpečnostních akcentech

Vývoj a posuny v mezinárodní bezpečnosti v průběhu 90. let přirozeně ovlivnily bezpečnostní chování jednotlivých aktérů. Nejinak je tomu v případě Spolkové republiky. Stejně jako u dalších můžeme i v případě Německa hovořit o renacionalizaci a militarizaci bezpečnostní politiky, přičemž termín militarizace zde nechápeme jako snahu o násilnou změnu poměrů, neboť „násilnou revizi dnešního uspořádání v Evropě si v současném Německu téměř nikdo nepřeje. Kdyby se snad takové politické síly objevily a získaly politickou moc, je Německo (a jeho branná moc) příliš zapojeno do euroatlantických bezpečnostních struktur a zejména do Severoatlantické aliance, než aby se jim tento posun mohl rychle a snadno zdařit.“⁶⁶

Určujícím paradigmatem německé bezpečnostní politiky mělo být pojetí Německa jako tradiční civilní mocnosti. Tento pojem patřil k frekventovaným rématům o dalším bezpečnostním směřování Německa po sjednocení.

Militarizaci tedy můžeme v kontextu současné německé bezpečnostní politiky definovat jako „*posun od absolutního odmítání používání německé armády jako nástroje bezpečnostní politiky (samozřejmě s výjimkou obrany teritoria) k nasazování Bundeswehru v zahraničí v širokém spektru operací, samozřejmě pouze v aliančním rámci a pod alianční kontrolou*“.⁶⁷

Tento proces byl nastartován začátkem devadesátých let. Všeobecná změna mezinárodně politické a bezpečnostní konstelace byla zřejmá. Za

⁶⁶ KŘÍŽ, Zdeněk: *Reforma Bundeswehru a obecné trendy vývoje postavení armády v moderní demokracii*. Mezinárodní vztahy, 38, 2003, č. 3, s. 9.

⁶⁷ KŘÍŽ, Zdeněk: *Reforma Bundeswehru a obecné trendy vývoje postavení armády v moderní demokracii*. Mezinárodní vztahy, 38, 2003, č. 3, s. 10.

konkrétní vnější impuls, který vyvolal debatu o nutných změnách v dané oblasti, lze považovat válku v Perském zálivu,⁶⁸ a to zejména ve dvou ohledech: „Za prvé, konflikt odhalil složkám německé politické elity, že dlouho udržované přesvědčení, že by Německo nemohla nasadit vojsko k žádnému jinému účelu než k národní/alianční územní obraně, je překonané a pro jeho spojence je také stále nepřijatelnější. Za druhé, řada hlavních principů dosavadní západoněmecké bezpečnostní politiky je nyní v rozporu a vzájemně si protiřečí. V podstatě se důležitost přisuzovaná věrohodnému a spolehlivému spojení v rámci euroatlantického společenství dostala do napjatého vztahu s principem obecné zdrženlivosti a rezervovanosti ve využití ozbrojených sil nad rámec národní/alianční obrany. To vedlo k situaci, kdy se dřívější delikátní role Bundeswehru, která byla jednou z jeho definičních charakteristik od jeho vytvoření po roce 1955, ocitla pod tlakem.“⁶⁹

Tento tlak vyústil v zásadní diskuse o nasazování německých jednotek v zahraničí. Proto se stalo i stěžejním vnitropolitickým tématem. Diskuse vyvrcholily podáním několika stížností ohledně německé účasti v rámci NATO a ZEU na území bývalé Jugoslávie na základě rezolucí OSN k ústavnímu soudu, který v srpnu roku 1994 zveřejnil svůj nálezn. Podle tohoto rozsudku jsou „zahraniční zapojení Bundeswehru mimo zemské a spolkové hranice možné, když se nacházejí v rámci akcí NATO a ZEU k prosazení rozhodnutí Rady bezpečnosti OSN. Totéž platí pro účast na všech akcích Spojených národů. Spolková vláda musí ovšem pro takové nasazování jednotek dostat předchozí konstitutivní souhlas Bundestagu.“⁷⁰

⁶⁸ Jednotky Bundeswehru se na bojových operacích ve válce v Perském zálivu nepodílely.

⁶⁹ LONGHURSTOVÁ, Kerry: Na prahu dospělosti? Reforma německých ozbrojených sil. Mezinárodní vztahy, 36, 2001, č. 2, s. 98-99.

⁷⁰ VARWICK, Johannes: Verteidigung, Sicherheit und westeuropäische Integration. Die Rolle von Verteidigungs- und Sicherheitspolitik im westeuropäischen Integrationsprozeß an ausgewählten Fallbeispielen. In: VARWICK, Johannes (ed.): Sicherheit und Integration in Europa. Zur Renaissance der Westeuropäischen Union. Opladen 1998, s. 271.

3.3. Reforma bundeswehru

Výraznější reformní úsilí týkající se německé armády, je spojeno s vládou rudo-zelené koalice. Lze identifikovat tři základní zahraničněpolitické impulsy vzniku reformy:

- schválení konceptu Iniciativy obranných schopností na vrcholném setkání NATO v dubnu 1999, jehož cílem bylo přizpůsobení armád členských zemí NATO požadavkům nové bezpečnostní situace, zejména zlepšení kooperace v multinacionálním rámci;
- vyhlášení Evropského základního cíle na summitu Evropské unie v Helsinkách
- německé zkušenosti z angažování v zahraničí.⁷¹

Za účelem přípravy změn byla zřízena speciální komise v čele s bývalým prezidentem Richardem von Weizsäckerem. Ve zprávě komise je znatelný „evropský imperativ, obhajoba evropeizace německé bezpečnostní a obranné politiky“.⁷² Jako stěžejní cíle byly ve zprávě uvedeny:

- připravit Bundeswehr podle rozsahu, struktury, vyzbrojení a vybavení na účast v zásazích, předcházení a zvládání krizí a plnění mezinárodních závazků;
- uzpůsobit bojové síly k účinné spolupráci s partnery z NATO, EU, OSN a OBSE a maximálně evropeizovat bezpečnostní, obrannou a vyzbrojovací politiku;
- nasadit takové rozpočtové prostředky, aby zůstal dostatek financí na vybavení a infrastrukturu;
- v bojových silách a ve vojenské správě dát nový prostor hospodárnému myšlení a jednání.⁷³

⁷¹ KŘÍŽ, Zdeněk: *Reforma Bundeswehru a obecné trendy vývoje postavení armády v moderní demokracii*. Mezinárodní vztahy, 38, 2003, č. 3, s. 12.

⁷² DYSON, Tom: *German Military Reform 1998–2004: Leadership and the Triumph of Domestic Constraint over International Opportunity*. European Security, 14, 2005, č. 3, s. 364.

⁷³ Bericht der Kommission „Gemeinsame Sicherheit und Zukunft der Bundeswehr“, vorgelegt am 23. Mai 2000 in Berlin (Auszüge). Internationale Politik, 10/2000, s. 96.

Komise pracovala na zadání ministra obrany. Podle jeho vyjádření „*Spolková republika potřebuje být schopna budovat důvěru při spolupráci i s takovými státy, které nejsou začleněny v euroatlantických bezpečnostních strukturách, jmenovitě v NATO a v Evropské unii. A toto se odvíjí také schopnost účasti na prevenci a managementu konfliktů.*“⁷⁴

Na základě reformy se snížil počet vojáků Bundeswehru z 320 tisíc na 277 tisíc a došlo k restrukturalizaci armády. Branná povinnost, byť se uvažovalo o jejím zrušení, byla zachována.⁷⁵

Problematika nutnosti reforem Bundeswehru souvisí s působením evropské integrace, resp. s budováním bezpečnostní a obranné politiky, která má významný vliv na „*vytváření nové kvality vojenského potenciálu. „Postmoderní“ reforma armád zná jen velmi omezené spektrum odpovědí na otázky struktury, výzbroje a výcviku moderních ozbrojených sil, způsobu nasazení a finančních nároků.*“⁷⁶

Podle Kerry Longhurstové pochopilo Německo „důležitost převahy kvality nad kvantitou jako nejvýznamnějšího rysu moderních ozbrojených sil a uvědomilo si, že mu to pomůže zajistit alianční kredibilitu. (...) mnohé z navrhovaných reforem směřují ke zmnohonárodnění kapacit Bundeswehru a k většímu zapojení Německa do bezpečnostních institucí NATO a Evropské unie.“⁷⁷

⁷⁴ Pressekonferenz des Bundesministers der Verteidigung, Rudolf Scharping, zum Bericht der Weizsäcker-Kommission am 24. Mai 2000 in Berlin (gekürzt). Internationale Politik, 2000, č. 10, s. 116.

⁷⁵ Podrobně ke konkrétním údajům srov. např. SZABO, Stephen F. – HAMPTON, Mary N.: *Reinventing the German Military*. Washington 2003.

⁷⁶ HANDL, Vladimír: *Reforma bundeswehru: obtížné zadání pro německou politiku*. Mezinárodní politika, 25, 2001, č. 2, s. 21.

⁷⁷ LONGHURSTOVÁ, K.: c. d., s. 105.

4. NĚMECKO A INSTITUCIONÁLNÍ VÝVOJ SZBP

4.1. Období před sjednocením Německa

Silný „evropský“ akcent můžeme logicky vidět i v německém vztahu k Evropské politické spolupráci od jejího úplného počátku. Sdílení pozic v rámci této politiky umožňovalo Německu efektivně usilovat o legitimitu pro své působení pro svou zahraniční politiku. Tento přístup byl pro německou zahraniční politiku jistě přínosem; aktivní přístup (vztahy se 3. zeměmi, udržování dobrých vztahů s USA, snaha o prohlubování evropské integrace) pomáhal především budovat důvěru v SRN jako aktéra na mezinárodním poli. Pro Německo bylo výhodné prosazovat další zdárný vývoj EPS, neboť *„jednak tím Německo potvrzovalo svoji ochotu k integraci a sdílení společných postojů bez snahy o vlastní cestu, jednak EPS poskytovala Německu možnost prosazovat některé své postoje společně s partnery – a tím jim dodat na váze a přijatelnosti“*.⁷⁸

Takto aktivní role Německa vedla postupně v 80. letech k narušování tradičního obrazu Spolkové republiky coby *„ekonomického giganta a politického trpaslíka“*⁷⁹ a tradiční asymetrie, kdy Německo kladlo oproti ekonomickým záležitostem menší důraz na zahraniční politiku, se postupně narušovala. Německo se pohybovalo mezi politikou francouzsko-německého jádra, díky níž se dařilo značně posouvat hranice evropské integrace, zároveň se nevzdávalo silného transatlanticismu, takže mnohdy vyvažovalo neshody mezi Evropským společenstvím a Spojenými státy.

⁷⁸ KORDOVÁ, Eva: *Německo a evropská zahraniční politika: Role Spolkové republiky Německo v Evropské politické spolupráci a ve Společné zahraniční a bezpečnostní politice*. In: www.integrace.cz, <http://www.integrace.cz/integrace/clanek.asp?id=676>.

⁷⁹ RUMMEL, Reinhardt: *Germany's Role in the CFSP: Normalität or Sonderweg?* In: HILL, Christopher a kol. (ed.): *The Actors in Europe's Foreign Policy*. London – New York 1996, s. 47.

4.2. Vznik Společné zahraniční a bezpečnostní politiky EU

Snahy Německa definovat novou SZBP můžeme zaznamenat ještě v období před sjednocením. V dubnu 1990 iniciovali německý kancléř Helmut Kohl a francouzský prezident Francois Mitterrand na summitu Rady v Dublinu uskutečnění druhé mezivládní konference. Mezivládní konference o politické unii měla být paralelní s konferencí vztahující se k ekonomické a měnové unii. Konference měla vedle posílení demokratické legitimacy a zefektivnění institucí „*definovat a zavést společnou zahraniční a bezpečnostní politiku*.“⁸⁰

Oba nejvyšší představitelé svých zemí tak v podstatě připravili půdu svým ministrům zahraničí, kteří předložili v Oslu návrh budoucí podoby SZBP. Vágní nejasná definice CFSP byla impulsem k předkládání řady návrhů a protinávrhů ze strany členských států Komise i Evropského parlamentu, což vedlo spíše než k pokrokům v jednání k znepráhlednění situace.⁸¹ V prosinci pak předložili Kohl s Mitterrandem dopis italskému předsedajícímu Rady. Navrhovali v něm, aby Rada definovala konkrétní prioritní oblasti společné činnosti „...*např. vztahy se Sovětským svazem a zeměmi střední a východní Evropy (...), vyjednávání omezení zbrojení, vztahy se středomořskými státy... Zahraniční politika by tak měla být s to rozvíjet se směrem ke skutečné společné zahraniční politice*“.⁸²

Vyjádřili se i k rozhodování v Radě, která by měla být sice přijímána v zásadě jednomyslně, přičemž zdržení se by nemělo bránit přijetí rozhodnutí. Zároveň však měly být ve smlouvě specifikovány možnosti přijímání určitých rozhodnutí většinou. „*kdyby měla Rada definovat principy a směřování společné zahraniční a bezpečnostní politiky nebo kdyby musela přijmout konkrétní opatření vyžadovaná danou situací,*

⁸⁰ Kohl-Mitterrand Letter to the Irish Presidency, 19. April 1990. In: NUTTALL, Simon (ed.): *European Political Co-operation*, Oxford 1992, s. 276.

⁸¹ Srov. EDWARDS, Geoffrey – NUTTALL, Simon: *Common Foreign and Security Policy*. In: NUTTALL, Simon (ed.): *European Political Co-operation*, Oxford 1992, s. 87.

⁸² *Text of the Letter Addressed to Andreotti by Kohl and Mitterrand, 6 December 1990*. In: NUTTALL, Simon (ed.): *European Political Co-operation*, Oxford 1992, s. 314.

*mohlo by být rozhodnuto, že prováděcí předpisy pro tato opatření mohou být přijaty většinovým rozhodnutím.*⁸³

Spolupráce s Francií pak pokračuje ve snahách o institucionální zakotvení SZBP. V dalších návrzích je již podrobně nastíněna vize spolupráce v bezpečnostní oblasti v jejím rámci. Budování společné obranné politiky v rámci politické unie pokládají předkladatelé za nutnost, bez níž by nebyla integrace úplná. Avšak „*Severoatlantická aliance, a hlavně trvalá vojenská přítomnost Spojených států v Evropě, zůstává pro evropskou bezpečnost a stabilitu nezbytná. (...) ZEU [Západoevropská unie - pozn. autora] by se měla stát kooperačním kanálem mezi politickou unií a NATO s ohledem na zajištění oboustranného posílení evropských i transatlantických struktur.*“⁸⁴ Dále byly předloženy konkrétní návrhy ve věci uspořádání obranné politiky:

- Postupně by měla být zaváděna opatření vztahující se ke spolupráci v oblasti bezpečnostní politiky v rámci politické unie. Pro tento účel by měla mít Rada pravomoc rozhodnout, které oblasti bezpečnostní politiky mají být předmětem společné politiky.
- Do unijního rámce by měly spadat oblasti jako např. odzbrojení a regulace zbrojení v Evropě, bezpečnostní otázky včetně opatření k udržení míru v kontextu Spojených národů, nešíření jaderných zbraní, ekonomické aspekty bezpečnosti i kontrola vývozu zbraní.
- Co se týče role ZEU, měla by být ustanovena jako součást integračního procesu. Měly by být vybudovány organizační vztahy mezi politickou unií a ZEU, dokud nebude existovat ekvivalentní spojení mezi PU a členskými státy, a měla by být dodržována povinnost pomoci a spolupráce v souladu s bruselskými smlouvami.
- Za účelem postupného přibližování ZEU k politické unii by měla rozhodnutí Rady sloužit jako směrnice pro spolupráci v rámci bruselských smluv. Pořadí a trvání funkčního období předsedů

⁸³ Tamtéž, s. 314.

⁸⁴ *Franco-German Proposals on Political Union: Security Policy Cooperation in the Framework of the Common Foreign and Security Policy of Political Union*. In: NUTTALL, Simon (ed.): *European Political Co-operation*, Oxford 1992, s. 333.

politické unie a Západoevropské unie budou pokud možno harmonizována, budou synchronizovány čas a místo setkání Rady a ZEU a mělo by být zavedeno spojení mezi Evropským parlamentem a shromážděním ZEU.

- Administrativa ZEU má být převedena do Bruselu a změny v bezpečnostní politice by se měly odrazit v revizi bruselských smluv.

V posledním společném německo-francouzském návrhu před jednáním mezivládní konference byly tyto teze přetaveny do návrhů znění konkrétních paragrafů. Ve čtvrtém článku návrhu je explicitně zmíněno nejen posilování role ZEU, ale i *„nutnost rozvoje skutečné evropské obranné identity a převzetí rostoucí odpovědnosti v oblasti obrany“* a také *„následné postupné budování ZEU jakožto součásti obrany Unie.“*⁸⁵

V dokumentu je navržen i konkrétní krok v podobě posílení vojenské spolupráce Francie a Německa nad rámec současné brigády. *„... tyto posílené francouzsko-německé jednotky by měly sloužit jako jádro evropských sborů, včetně sil dalších členských států ZEU. Tato nová struktura by se také měla stát modelem pro užší vojenskou spolupráci mezi členskými státy.“*⁸⁶

Vyjednávací snahy SRN musíme hodnotit prizmatem celkového kontextu projednávané smlouvy. Středem zájmu tehdy byla zejména měnová unie a vzdání se německé marky, němečtí představitelé byli v tomto ohledu pod tlakem domácí opozice i veřejnosti.⁸⁷ Je v logice věci, že otázka společné obranné politiky stála v období dojednávání Maastrichtu *„na konci procesu“*.⁸⁸

⁸⁵ *Franco-German Initiative on Foreign Security and Defence Policy (Bonn, Paris, 11 October 1991)*, In: NUTTALL, Simon (ed.): *European Political Co-operation*, Oxford 1992, s. 417.

⁸⁶ *Franco-German Initiative on Foreign Security and Defence Policy*, In: NUTTALL, Simon (ed.): *European Political Co-operation*, Oxford 1992, s. 418.

⁸⁷ WIJNBERGEN, Christa van: *Germany and European Political Union*. In: DUFF, Andrew – PINDER, John – Roy Pryce (eds.): *Maastricht and Beyond : Building the European Union*, London 1994, s. 61.

⁸⁸ HAFENDORN, Helga: *Deutsche Aussenpolitik zwischen Selbstbeschränkung und Selbstbehauptung*. Stuttgart 2001, s. 319.

Pozorovatelé si také v souvislosti s vyjednáváním všímají faktu, že Německo v jejich průběhu postupně ustoupilo ze svých původně výrazně nadnárodních pozic a v podstatě akceptovalo pokračování formy spolupráce na principu intergovernmentálního uspořádání⁸⁹ tak, jak byl zakotven v druhém pilíři, k jehož vzniku se nakonec Německo připojilo.

Porovnáme-li německé návrhy a celkový výsledek vyjednávání v podobě Hlavy V Maastrichtské smlouvy, vidíme, že v obecné rovině došlo k akceptaci požadavků představitelů Spolkové republiky. Západoevropská unie je podle článku J4 „nedílnou součástí vývoje Evropské unie“, která ji žádá, „aby vypracovávala a prováděla rozhodnutí a akce unie, které mají dopad na obranu.“⁹⁰

V e smlouvě nalezneme i odkaz na budování společné obranné politiky, jeho znění je však formulováno v kondicionálu: „Společná zahraniční a bezpečnostní politika zahrnuje všechny otázky, které se týkají bezpečnosti Evropské unie, včetně případného vymezení rámce společné obranné politiky, které by mohlo časem vést ke společné obraně.“⁹¹

Nepřekonatelnou překážkou se pak logicky ukázaly být návrhy týkající se většinového hlasování v Radě v některých otázkách SZBP. V této otázce nedošlo oproti Jednotnému evropskému aktu k posunu. O případném rozhodování kvalifikovanou většinou musí tedy podle článku J3 rozhodnout sama Rada.

4.3. Amsterodamská smlouva

Dokumentem, který sice nebyl oficiálně schválenou vládní koncepcí, ale přesto do značné míry ovlivnil vyjednávání na mezivládní konferenci, byl text poslanců za CDU-CSU Wolfganga Schäubleho a Karla Lamerse. Tato koncepce vychází z federalistických pozic. Systém Evropské unie by

⁸⁹ FRENKLER, Ulf: *Germany at Maastricht – Power Politics or Civilian Power?* In: MAULL Hanns W. – HARNISCH Sebastian and (eds.): *Germany as a Civilian Power?: the Foreign Policy of the Berlin Republic*. Manchester 2001, s. 32.

⁹⁰ *Smlouva o Evropské unii*, Praha 1994, s. 18.

⁹¹ Tamtéž, s. 18.

se podle těchto návrhů značně přiblížil politickému systému federálního státu. EU měla mít svůj vlastní ústavní dokument a měla disponovat orgány splňujícími úkoly exekutivní a zákonodárné moci. Tato iniciativa prosazovala vytvoření pevného jádra zemí EU v čele s Německem a Francií. Toto jádro mělo usilovat o společné politiky v různých oblastech. V oblasti zahraniční a bezpečnostní politiky pak měla unie disponovat společnými obrannými kapacitami, což by vedlo k posílení její identity.

Tyto návrhy se v podstatě staly podkladem pro formulaci výchozích stanovisek na konferenci, zahájené v březnu 1996. Proti těmto návrhům se stavěla odmítavě nejen Itálie (která nebyla v návrzích zahrnuta), nenašly však podporu ani u jiných států, včetně Francie a Británie. Návrhy obsahovaly formálně i obsahově federální koncept, disponující vlastní obranou. To bylo pro Francii, byť jinak obvyklého partnera v integračních otázkách, nepřijatelné. Francie totiž *„striktně vystupovala proti takovým vizím, když vykazovala tradičně silné preference spíše pro mezivládní než pro nadnárodní procedury, obhajovala např. větší zapojení národních parlamentů a zdůrazňovala roli Rady před Komisí. Co se týká SZBP, nejevila zájem o zavedení kvalifikované většiny.“*⁹²

Tehdejší oficiální vládní pozici a reálné priority můžeme vyčíst z dokumentu Bílá kniha 1994. V něm je hlavní pozornost věnována otázce kolektivní bezpečnosti a spolupráci v NATO. Potenciální společnou obranu EU zmiňuje dokument okrajově a jeho formulace jsou velmi obecné a nekonkrétní, navíc ve vytýčených cílech následuje bezpečnostní politika EU teprve za odkazy na spolupráci s USA a posílení NATO.⁹³ Až poté následuje *„prohloubení evropské integrace prostřednictvím budování Evropské unie se Společnou zahraniční a bezpečnostní politikou a Evropské bezpečnostní a obranné identity; budování a rozvoj ZEU jako obranných komponentů Evropské unie a jako evropský pilíř atlantického*

⁹² LE GLOANNEC, Anne-Marie: *Germany and Europe's Foreign and Security Policy: Embracing the British Vision*. In: LANKOWSKI, Carl: *Break Out, Break Down or Break In? Germany and the European Union after Amsterdam*. Washington 1998, s. 22.

⁹³ Z toho je také patrný určitý rezervovanější postoj ke společné obraně ministerstva obrany oproti ministru zahraničí, který kroky v tomto směru výrazně podporoval.

společenství“ a dále je v textu zmíněno „rozšíření Evropské unie a Západoevropské unie.“⁹⁴

Německá vláda si také musela být vědoma faktu, na nějž někteří pozorovatelé upozorňovali v průběhu mezivládní konference a navrhovali omezit původní německé aktivity, neboť jak soudil např. Christian Deubner: „Smlouva o Evropské unii nepřinesla žádný výrazný nový a silnější institucionální tlak na přepracování společné zahraniční politiky. Princip konsensu – od Portugalska až po Finsko - zůstává základním předpokladem SZBP.“⁹⁵

Základní body související s otázkami SZBP, s nimiž šla vláda SRN na mezivládní konferenci, odrážejí pochopení reálných mantinelů, ve kterých se lze při vyjednávání pohybovat:

- Společná zahraniční a bezpečnostní politika by měla být efektivněji vystavěna a nadále rozvíjena prostřednictvím analytických a plánovacích kapacit.
- Společná zahraniční a bezpečnostní politika by měla směřovat k dosažení větší kontinuity a viditelnější role díky osobě jednající z pověření Rady.⁹⁶
- Pro prosazení rozhodnutí by měla být určena většinová hlasování, jejichž výsledky by musely být loajálně respektovány i státy s odlišným stanoviskem, a to i ve finančním ohledu.
- V dlouhodobějším horizontu by měla být Západoevropská unie začleňována do Evropské unie. Transatlantické vztahy, a s tím i vazba na NATO, zůstávají i při budování vlastní evropské obranné identity základní součástí německých zájmů v oblasti evropské bezpečnostní politiky.⁹⁷

⁹⁴ Weissbuch zur Sicherheit der Bundesrepublik Deutschland und zur Lage und Zukunft der Bundeswehr vom 5. April 1994 (Auszüge). Europa-Archiv, 49, 1994, č. 10, s. 94.

⁹⁵ DEUBNER, Christian: *Deutsche Europapolitik: Von Maastricht nach Kerneuropa?* Baden-Baden 1995, s. 83.

⁹⁶ V tomto případě se jednalo původně o francouzský návrh, k němuž se posléze přiklonili i Němci a Britové.

⁹⁷ PIEPENSCHNEIDER, Melanie: *Deutschland*. In: HRBEK, Rudolf (ed.): *Die Reform der Europäischen Union. Positionen und Perspektiven anlässlich der Regierungskonferenz*. Baden-Baden 1997, s. 63.

A jaké úpravy nakonec Amsterodamská smlouva přinesla a jak byly tyto body v dokumentu zohledněny?

Byly přesněji vymezeny podmínky využití společných postojů a společných akcí, jimž byl ponechán přísně mezivládní charakter. To přirozeně platí i pro tzv. společné strategie, které jsou uskutečňovány přijímáním společných akcí a zaujímáním společných postojů. Evropská rada přitom *„rozhoduje o společných strategiích, které unie uskutečňuje v oblastech, kde členské státy mají důležité společné zájmy. Společné strategie vymezují své cíle, dobu trvání a prostředky, které unie a členské státy dají k dispozici.“*⁹⁸

Požadavek na institucionální posílení SZBP v osobě zastupující EU navenek byl splněn v podobě zřízení funkce Vysokého zmocněnce pro zahraniční a bezpečnostní politiku, který *„pomáhá Radě v záležitostech spadajících do společné zahraniční a bezpečnostní politiky především tím, že přispívá k formulování, přípravě a provádění rozhodnutí týkajících se politiky, a tím, že případně vede jménem Rady na žádost předsedajícího politický dialog s třetími zeměmi.“*⁹⁹ Je ovšem otázka, nakolik tím byl při takto vágně formulovaných kompetencích skutečně splněn požadavek větší konzistentnosti a jasnosti.

Byl učiněn pokus o zefektivnění přijímání rozhodnutí. Smlouva o EU revidovaná v Amsterodamu označuje za základní nástroj přijímání rozhodnutí v Radě jednomyslné hlasování, zdržení se hlasování nebrání jeho přijetí. Připouští však i možnost hlasování kvalifikovanou většinou, a to v rozhodnutích týkajících se společných akcí, postojů a strategií. Avšak *„prohlásí-li člen Rady, že z důležitých důvodů národního zájmu zamýšlí být proti přijetí rozhodnutí kvalifikovanou většinou, hlasování se nekoná. Rada může kvalifikovanou většinou požádat, aby záležitost byla postoupena Evropské radě k jednomyslnému rozhodnutí.“*¹⁰⁰

⁹⁸ Amsterodamská smlouva, Praha 1999, s. 13.

⁹⁹ Tamtéž, s. 16.

¹⁰⁰ Tamtéž, s. 16.

Kvalifikovaná většina zde de facto znamená minimálně 62 hlasů pro, odevzdaných alespoň deseti členy.

Určitým posunem v mechanismech přijímání rozhodnutí je kompromis v podobě tzv. konstruktivní abstinence. Tento termín znamená, že když se zdrží člen Rady hlasování, není povinen toto rozhodnutí provést. Zdrží se však *„jakékoli akce, která by se mohla dostat do rozporu s akcí unie založenou na takovém rozhodnutí nebo jí bránit, a ostatní členské státy jeho postoj respektují.“*¹⁰¹

Co se týče postavení ZEU a budování společné obranné politiky, odrážejí oporné formulace v článku 17 společného jmenovatele ve vyjednávání členských států. Společná obranná politika či přímé začlenění ZEU do EU jsou zde zmiňovány coby možnosti. V článku je také uvedeno, že politika unie se *„nedotýká zvláštního charakteru bezpečnostní a obranné politiky některých členských států, respektuje závazky některých členských států, které opatřují realizaci své společné obrany v organizaci Severoatlantické smlouvy (NATO).“*¹⁰²

4.4. Společná obranná politika

Po amsterodamské smlouvě následovalo přehodnocení role evropské obrany. Tento fakt můžeme přičíst změně kurzu britské politiky v čele s Tonym Blairem jako hlavnímu vnitřnímu faktoru EU, významným vnějším faktorem pak byl vzrůstající se konflikt v Kosovu. Německý kancléř¹⁰³ Gerhard Schröder tuto situaci interpretoval jako důkaz skutečnosti, že je třeba vytvořit účinnější SZBP: *„Proto chceme v Kolíně jmenovat smluvně ustanoveného Vysokého reprezentanta, který v budoucnu propůjčí evropské zahraniční politice tvář a hlas. Dále musejí*

¹⁰¹ Amsterodamská smlouva, Praha 1999, s. 16.

¹⁰² Tamtéž, s. 14.

¹⁰³ V té době byl také předsedajícím Rady, neboť Spolková republika měla v tomto období předsednictví.

následovat další kroky na cestě ke společné bezpečnostní a obranné politice."¹⁰⁴

Po amsterodamské smlouvě došlo ke přehodnocení společné obrany, zejména ze strany Británie v čele s Tonym Blairem. Hlavními hybateli vzniku základů reálně zakotvené spolupráce v oblasti obrany v rámci Evropské unie se staly v tomto období Británie a Francie.¹⁰⁵

Změna tradičního britského postoje, kterou reprezentoval premiér Tony Blair, se odrazila ve francouzsko-britské deklaraci ze St. Malo, která obsahovala výzvu k vytvoření společné obrany. Z těchto událostí je patrné opuštění modelu německo-francouzského tandemu. Dochází zde sice k prohloubení obranné spolupráce, zároveň z hlediska sladění tradičních zájmů obou zemí Blair s Chirakem deklarovali jako jednu z výchozích pozic pro další vývoj „výlučně intergovernmentální charakter SZBP“.¹⁰⁶ Toto pojetí odporuje tradičním německým snahám. Chirac však zároveň okamžitě prokázal snahu neztratit Německo jako důležitého spojence; při prosazování těchto návrhů okamžitě prohlásil, že schválená témata budou rozpracovávána „ze všech partnerů nejdřív (přednostně) s Německem“.¹⁰⁷

Německo se tedy prvotní fáze tohoto procesu neúčastnilo. Ve své tehdy aktuální analýze se Francois Heisbourg zabývá úpadkem francouzsko-německé spolupráce v oblasti obrany. Konstatuje, že zatímco se Francii podařilo udržet si iniciativu v dané oblasti, mělo se Německo dostat do role toho, kdo spíše reaguje na vzešlé iniciativy, byť se následně předsednické úlohy při zasedání Rady v Kolíně zhostilo dobře. Heisbourg

¹⁰⁴ *Erklärung des deutschen Bundeskanzlers und EU-Ratsvorsitzenden, Gerhard Schröder, anlässlich des Inkrafttretens des Amsterdamer Vertrags am 1. Mai 1999 in Bonn. Internationale Politik, 1999, č. 6, s. 119.*

¹⁰⁵ WALLACE, William: *Foreign and Security Policy*. In: WALLACE, William – WALLACE, Hellen (eds.): *Policy-Making in the European Union*. Oxford – New York 2005, s. 444.

¹⁰⁶ *Pressekonferenz des französischen Präsidenten, Jacques Chirac, und des britischen Premierministers, Tony Blair, am 4. Dezember 1998 nach ihrem Gipfeltreffen in St. Malo (Auszüge). Internationale Politik, 1999, č. 2-3, s. 129.*

¹⁰⁷ Tamtéž, s. 129.

se dále domnívá, že „tento stav se odvíjí od velkých potíží, které má Německo s novou definicí vlastní obranné politiky a bojových sil“.¹⁰⁸

Bez ohledu na tyto spíše vnitřní faktory německé politiky lze s autorem souhlasit, že se Spolková republika během svého předsednictví zasloužila i tak velkou měrou o vznik Evropské bezpečnostní a obranné politiky. Němečtí politici se totiž souběžně angažovali i na půdě ZEU, neboť Spolková republika předsedala oběma organizacím. Ministr zahraniční Joschka Fischer na summitu ZEU v Brémách označil rozvoj obranné dimenze SZBP za nevyhnutelný a vyjádřil se pro jasné definování rozhodovacích struktur. Posílení evropské bezpečnostní a obranné politiky se pak „neděje v konkurenci, nýbrž komplementárně a k posílení NATO“.¹⁰⁹

Převzetí větší odpovědností EU v otázkách obrany vidí Fischer jako dělbu zatížení v transatlantickém partnerství. „Kolektivní obrana i nadále zůstane úkolem NATO. Možnosti spolupůsobení různých kategorií členů ZEU, asociovaných členů, pozorovatelů a asociovaných partnerů však musejí být v EU zachyceny prostřednictvím zvláštních mechanismů.“¹¹⁰

Ministr obrany SRN Rudolf Scharping konkretizoval možné změny. Navrhoval např. vytvoření vojenského výboru s náčelníkem generálního štábu: „V ZEU je toto k dispozici. Je třeba to jen převést. Byla by tím zjednodušena v budoucnu nezbytná spolupráce mezi EU a Aliancí. (...) Nyní musíme ukázat, že to s uskutečněním Evropské bezpečnostní a obranné politiky s jednotnou Evropou myslíme vážně.“¹¹¹

¹⁰⁸ HEISBOURG, Francois: *Trittbrettfahrer? Keine europäische Verteidigung ohne Deutschland*. Internationale Politik, 2000, č. 4, s. 37.

¹⁰⁹ *Erklärung des deutschen Außenministers, Joschka Fischer, zur Europäischen Sicherheits- und Verteidigungspolitik auf der WEU-Ministerratstagung am 10. Mai 1999 Bremen*. Internationale Politik, 1999, č. 10, s. 126.

¹¹⁰ *Erklärung des deutschen Außenministers, Joschka Fischer, zur Europäischen Sicherheits- und Verteidigungspolitik auf der WEU-Ministerratstagung am 10. Mai 1999 Bremen*. Internationale Politik, 1999, č. 10, s. 126.

¹¹¹ *Erklärung des deutschen Verteidigungsministers, Rudolf Scharping, auf der WEU-Ministerratstagung zur Europäischen Sicherheits- und Verteidigungspolitik am 10. Mai 1999 in Bremen*. Internationale Politik, 1999, č. 10, s. 129.

Výsledky německého předsednictví se odrážejí ve závěrech zasedání Rady v Kolíně nad Rýnem. Hlavní pokrok v obranné spolupráci mělo představovat nové institucionální zajištění¹¹²:

- pravidelná (nebo ad hoc prováděná) zasedání Rady v „obecných záležitostech“, v případě potřeby včetně ministrů obrany;
- stálé grémium v Bruselu (politický a bezpečnostně politický výbor);
- vojenský výbor EU složený z vojenských zástupců, kteří předkládají politickému výboru doporučení;
- vojenský štáb EU včetně logistického centra;
- jiné prostředky, jako satelitní centrum ČI institut pro bezpečnostní studie.

Co se týká vojenských schopností, je v textu uvedeno, že členské státy musejí dále rozvíjet bojové síly, jež jsou uzpůsobeny i pro operace na zvládání krizí. „K hlavním vlastnostem takových bojových sil patří schopnost přemísťování, schopnost udržitelnosti, interoperabilita, flexibilita a mobilita.“¹¹³ Operace vedené EU se měly dít buď ve spolupráci s NATO, nebo popř. bez NATA. Dodatek končí konstatováním, že je třeba zabývat se otázkou, jak zapojit členy ZEU do společné obrany.

Na základě závěrů z Kolína pokračoval proces vytvoření institucí a doladění uspořádání během finského předsednictví. Důležité bylo zejména přijetí tzv. Evropského základního cíle, v němž byla stanovena konkrétní ustanovení pro vytvoření kapacity pro nasazení 60 tisíc vojáků.

Podle Juliána Thorela sice odpovídá tento proces německým návrhům, reálně se má však na tvorbě Sil rychlé reakce podílet spolu s Francií zejména Velká Británie. „Zatímco Berlín je v oblasti technologické a průmyslové spolupráce privilegovaným partnerem Francie, Londýn

¹¹² Anhang III zu den Schlußfolgerungen des Vorsizes des Europäischen Rates am 3. und 4. Juni 1999 in Köln. Bericht des Vorsizes über die Stärkung der gemeinsamen europäischen Sicherheits- und Verteidigungspolitik. Internationale Politik, 1999, č. 10, s. 136.

¹¹³ Tamtéž, s. 136.

zůstává jejím hlavním vojenským partnerem. V tomto ohledu jsou oba partneři komplementární."¹¹⁴

Ve srovnání s Amsterodamskou smlouvou nehrály záležitosti spojené se SZBP zdaleka tak důležitou roli. Pozornost byla soustředěna zejména na institucionální reformu. Změny provedené v této smlouvě můžeme zaregistrovat hlavně v oblasti EBOP. Smlouva z Nice v tomto kodifikuje závěry dohodnuté na zasedání Rady v Kolíně nad Rýnem roku 1999.¹¹⁵

Při vyjednáváních podporovala německá vláda spolu s Francií zavedení dodatku o zesílené spolupráci ve druhém pilíři, což bylo ostatními státy odmítnuto.¹¹⁶

Nově vytvořený článek 27b tak sice připouští posílenou spolupráci při provádění společné akce či společného postoje, avšak „nemůže se týkat otázek souvisejících s vojenstvím nebo s obranou“.¹¹⁷

4.5. Konvent o budoucnosti Evropské unie

I v období přípravy a projednávání nového evropského ústavního dokumentu můžeme vysledovat živou debatu o postavení a dalším směřování SZBP i EBOP. Zabýváme-li se pozicí Spolkové republiky, můžeme ji po obsahové stránce hodnotit jako kontinuální s předchozím vývojem těchto politik. Z hlediska formy prosazování požadavků lze vidět zpětný posun směrem k větší spolupráci v tandemu s Francií.

Tento trend a snaha o propojení tradičních německých a francouzských vizí je patrný i z projevu ministra zahraničí Fischera ve francouzském parlamentu z října 2001. V ideologicky laděném vystoupení

¹¹⁴ THOREL, Julien: *Francie, Německo a Evropská bezpečnostní a obranná politika (1998-2002). Je francouzsko-německý tandem úspěšný i za vlády Gerharda Schrödera?* (<http://www.integrace.cz>)

¹¹⁵ BRETHERTON, Charlotte - VOGLER, John: *European Union as a Global Actor*, London 2000, s. 170.

¹¹⁶ Podrobně k tomu viz. JOPP, Mathias – REGELSBERGER, Elfriede – RECKMANN, Jan: *Ansatzpunkte und Optionen zur institutionellen Weiterentwicklung von GASP und ESVP*. *Integration*, 25, 2002, č. 3, s. 230.

¹¹⁷ *Niceská smlouva pozměňující Smlouvu o Evropské unii, Smlouvy o založení Evropských společenství a některé související akty.*
<http://www.euroskop.cz/admin/gallery/30/ba6ff956f1528e0587869520ce5edd48.pdf>

označil jako další cíl, ke kterému mají směřovat další kroky, federaci národních států: „K neoddělitelnému ve větě chybí sloveso spojení federálních ideálů s přetrvávající nenahraditelnou, historicky utvářenou rolí národních států v Evropské unii. Propojení obou těchto elementů bylo ostatně také výsledkem francouzsko-německé diskuse o budoucnosti. I na tom lze vidět, jak důležitá je konfrontace rozdílných tradic, které přece máme. To přidává našemu vztahu na hodnotě.“¹¹⁸

Konkrétní podobu dostala spolupráce ve vzájemných konzultacích ohledně priorit evropské politiky. Ve společném prohlášení vyjádřily obě reprezentace odhodlání zasadit se o posílení role EU v zahraniční politice. K tomu musí být vytvořena „silnější synergie mezi jednáním Vysokého zástupce pro Společnou zahraniční a bezpečnostní politiku a příslušným komisařem zodpovědným za zahraniční vztahy.“¹¹⁹

V oblasti společné obranné politiky by se pak neměl omezit pouze na tzv. Petersbergské úlohy, ale měl by být nahlížen z perspektivy společné obrany. NATO i nadále zůstává základem kolektivní bezpečnosti svých členských států. Ovšem „EBOP musí disponovat dalšími náležitými prostředky pro boj s mezinárodním terorismem. Prioritou se konečně musí stát industriální dimenze evropské obrany.“¹²⁰

Z toho je zřetelná zvýšená německá aktivita a snaha o prosazení „svých“ témat v oblasti SZBP na pořad jednání. Odhodlání hrát v dalších jednáních rozhodující roli potvrdil i německý premiér den před přijetím laekenské deklarace: „Je skuteností, že ve spojitosti se Společnou zahraniční a bezpečnostní politikou musíme hovořit i o deficitech, jež nepochybně existují. Ale i tady odpověď zní: nikoli méně, ale více Evropy. (...) My Němci jsme si stále více vědomi změněných podmínek v zahraniční a bezpečnostní politice a také naší rostoucí mezinárodní

¹¹⁸ Rede des deutschen Außenministers, Joschka Fischer, zur Architektur Europas am 30. Oktober 2001 vor der französischen Nationalversammlung in Paris (gekürzt). Internationale Politik, 2002, č. 1, s. 92.

¹¹⁹ Gemeinsame Erklärung der 78. Deutsch-Französischen Konsultationen über die großen europapolitischen Prioritäten vom 23., November 2001 In Nantes. Internationale Politik, 2002, č. 1, s. 101.

¹²⁰ Tamtéž, s. 101.

odpovědnosti. Tuto rostoucí mezinárodní odpovědnost nemůžeme a nechceme z evropského kontextu vyjmout (herauslosen).“¹²¹

Deklarace ze summitu v Laekenu z prosince 2001, v níž byl zakotven vznik Konventu o budoucnosti Evropy jako nového specifického orgánu, přichází s řadou nezodpovězených otázek týkajících se různých politik EU, na něž má najít Konvent odpověď. Tyto otázky zahrnují většinu témat vznesených Němci.

V oblasti společné zahraniční a bezpečnostní politiky to byly otázky: *„Jak by mohla Unie lépe stanovit své cíle a priority a lépe zajistit jejich prosazení? Potřebujeme více rozhodnutí s kvalifikovanou většinou? Jak lze zjednodušit a urychlit spolurozhodovací mechanismus mezi Radou a Evropským parlamentem? (...) Jak může být zvýšena koherence evropské zahraniční politiky? Jak lze posílit synergii mezi Vysokým zástupcem a příslušným komisařem? Má se dále rozšiřovat reprezentace unie na mezinárodních fórech?“¹²²*

Summit ovšem schválil i speciální přílohu k deklaraci, zabývající se prioritami v oblasti bezpečnosti a obrany. Je v něm obsaženo stanovisko, že EU je v situaci, kdy je schopna vést několik operací v krizových oblastech. V dokumentu jsou také stanoveny pokroky, jichž je třeba dosáhnout:

- vyvážený vývoj vojenských a civilních kapacit;
- finalizace úmluv s NATO;
- prosazení pravidel týkajících se partnerských zemí.¹²³

V otázkách SZBP a EBOP předkládali zástupci Německa a Francie Konventu¹²⁴ společné návrhy. V otázce zastupování unie navenek

¹²¹ *Regierungserklärung des deutschen Bundeskanzlers, Gerhard Schröder, zum Europäischen Rat in Laeken am 12. Dezember 2001 vor dem Deutschen Bundestag in Berlin. Internationale Politik, 2002, č. 1, s. 88.*

¹²² *Laeken Declaration on the Future of the European Union. Annexes to the Presidency Conclusions - Laeken, 14 and 15 December 2001. SN 300/1/01 REV 1, s. 23.*

<http://www.euroskop.cz/files/10/DBA73C0A-793C-4F34-AF81-8D711ECE7156.pdf>

¹²³ *Erklärung zur Einsatzbereitschaft auf dem Gebiet der Gemeinsamen Sicherheits- und Verteidigungspolitik, Anlage II der Schlussfolgerungen des Vorsitzes des Europäischen Rates von Laeken am 14. und 15. Dezember 2001. Internationale Politik, 2002, č. 130.*

navrhovali, aby dosavadní úřady vysokého zástupce a komisaře pro zahraniční vztahy byly vykonávány jednou osobou ve funkci evropského ministra zahraničí.¹²⁵ Chtěli přitom posílit roli ministra, měl disponovat formálním právem iniciativy v otázkách SZBP a předsedal by Radě pro zahraniční vztahy a obranu. Rozhodnutí v otázkách SZBP mají být podle návrhu obecně přijímána kvalifikovanou většinou, rozhodnutí vztahující se k vojenským a obranným záležitostem jednohlasně. *„Pokud členský stát proti rozhodnutí uplatňuje národní zájem, zabývá se věcí evropský ministr zahraničí s cílem najít pro všechny přijatelné řešení; nezdaří-li se to, podniká předsedající Evropské rady stejné snahy. Pokud se nenajde žádné řešení, zabývá se Rada otázkou, zda rozhodnout kvalifikovanou většinou.“*¹²⁶

V oblasti bezpečnostní a obranné politiky navrhoval tandem možnost využití flexibility v podobě instrumentu zesílené spolupráce. *„Toto by umožnilo skupině členských států vyvinout zesílenou spolupráci, která je otevřená ostatním členským státům, resp. celé unii a zároveň vytváří vztah k stávajícím institucím a politikám EU.“*¹²⁷

Zesílená spolupráce byla navrhována v těchto oblastech:

- se zřetelem na multinárodní bojové síly s integrovanými vedoucími kapacitami, bez újmy na akcích v rámci NATO;
- ve výzbroji a akceschopnosti;
- v oblasti řízení lidských zdrojů, vzdělávání a vypracovávání společných doktrín.

¹²⁴ Více k zastoupení SRN na konventu viz. MEYER, Jürgen – HÖLSCHIEDT, Sven: *Die Europäische Verfassung aus Sicht des deutschen Bundestags*. Integration, 26, 2003, č. 4, s. 345-350.

¹²⁵ K protinávrhům Británie a Španělska a vývoji projednávání viz. JOPP, Mathias – MATL, Saskia: *Perspektiven der deutsch-französischen Konventsansätze für die institutionelle Architektur der Europäischen Union*. Integration, 26, 2003, č. 2, s. 99-110.

¹²⁶ *Deutsch-französischer Beitrag zum Europäischen Konvent über die institutionelle Architektur der Union, vorgestellt vom französischen Präsidenten, Jacques Chirac, und vom deutschen Bundeskanzler, Gerhard Schröder, am 15. Januar 2003 in Berlin und Paris*. Internationale politik, 2003, č. 9, s. 78-81.

¹²⁷ *Gemeinsame deutsch-französische Vorschläge für den Europäischen Konvent zum Bereich Europäische Sicherheits- und Verteidigungspolitik, vorgelegt vom französischen Außenminister, Dominique de Villepin, und vom deutschen Außenminister, Joschka Fischer*, Internationale Politik, 2003, č. 3, s. 103-105.

K uskutečnění zesílené spolupráce měly být naplněny určité podmínky, a to „*přijetí odůvodnění takové spolupráce kvalifikovanou většinou, zajištění rychlejších rozhodovacích procedur a snížení hranice minimálníhoho počtu účastníků.*“¹²⁸

Výsledný návrh evropské ústavní smlouvy, který byl předložen Radě v Soluni, nebyl akceptován a musel být podroben dalším jednáním, jež pak vyústila v kompromisní dokument, který byl podepsán v říjnu 2004. Neshody však nebyly podle studie Thomase Zehetnera v oblasti SZBP, ale v otázce definice užití kvalifikované většiny v Radě. „*V oblasti zahraniční, bezpečnostní a obranné politiky se však podařilo postupným sbližováním a souhlasem Německa, Francie a Británie sporné body odstranit.*“¹²⁹

¹²⁸ Tamtéž.

¹²⁹ ZEHETNER, Thomas: *Mit oder ohne Verfassungsvertrag – Die Reform der Gemeinsamen Außen- und Sicherheitspolitik der Europäischen Union*. Wien 2006, s. 19.

5. REALIZACE POLITIKY DRUHÉHO PILÍŘE

5.1. Kosovo

S balkánským regionem má Spolková republika tradičně specifické vztahy, což se projevilo již v průběhu devadesátých let krátce po sjednocení. Německo má na Balkáně silné mocenskopolitické zájmy: *„tento region leží od konce konfliktu Východ – Západ v oblasti jeho bezprostředního vlivu. Také oproti Francii jako nejsilnějšímu konkurentu uvnitř unie chce získat Německo na východě a jihovýchodě. Předpoklady jsou k tomu příhodné. Jednak je zde výhoda geografické blízkosti, a kromě toho jsou kulturní vazby Německa s jihovýchodní Evropou silnější než ty francouzské.“*¹³⁰

Abnormální vztah k bývalé Jugoslávii dokazuje rychlá reakce na počínající konflikt v podobě uznání Chorvatska a Slovinska jako samostatných států. Toto uznání přitom přišlo v době, kdy krátce po sjednocení nebyla pro mnohé partnery pozice SRN jasně čitelná a tento krok vyvolával obavy z příliš ambiciózní zahraniční politiky nové Spolkové republiky.¹³¹

Tato událost je zajímavým fenoménem, a to nejen při zkoumání německé zahraniční politiky jako takové. Události počátku rozpadu Jugoslávie byly totiž prvním závažnějším problematickým fenoménem, který měla řešit nově vzniklá SZBP, což se ukázalo za daných podmínek jako nemožné. Paradoxně to však lze považovat za faktor, který včas odhalil skutečný rozsah limitů SZBP, a tím vznikla politická vůle tento stav řešit. Radek Khol charakterizuje pozici SRN na zasedání ministrů zahraničí v prosinci 1991 jako velmi silnou: *„Proti německé argumentaci o nutnosti řešení naléhavé situace v těchto dvou republikách a o nutnosti*

¹³⁰ SEDLMAYR, Sebastian: *Die Rechtfertigung des militärischen Eingreifens im Kosovo-Konflikt 1999 in den Vereinigten Staaten von Amerika und Deutschland. Eine komparative Analyse. Kölner Arbeitspapiere zur Internationalen Politik*, 2001, č. 3, s. 5

¹³¹ Srov. HODGE, Carl Cavanagh: *Germany: Is Sound Diplomacy the Better Part of Security?* In: HODGE, Carl Cavanagh Hodge (ed.): *Redefining European Security*. New York – London 1999, s. 182-205.

rychlého mezinárodního uznání nebylo možné „postavit“ žádnou nezávislou analýzu zpracovanou „objektivními“ evropskými zdroji. Snaha uchovat zdání jednoty EU navenek se nakonec stala hlavním motivem uznání. Absence dostatečně rychlé analýzy situace a neschopnost prostředků k prosazení politických plánů za použití celé řady prostředků (včetně vojenských) nakonec provázely celé jednání EU během konfliktu v bývalé Jugoslávii až do podpisu Daytonských mírových dohod.“¹³²

Společné akce byly, jak podotýká Andreas Kintis, poměrně úspěšné alespoň v tom, že propojily úsilí členských států ve snaze dosáhnout společného cíle a podílely se na pacifikaci regionu, zejména prostřednictvím správy Mostaru, a tím udržely a upevnily praxi Evropské politické spolupráce. To však zdaleka nebylo dostatečné. „Výsledkem bylo,“ tvrdí Kintis, „že nejvíce zainteresované státy považovaly za efektivnější provádění akcí mimo rámec SZPB pomocí ad hoc aranžmá, jako např. Kontaktní skupina či Síly rychlé reakce. (...) Rychlý sled událostí v bývalé Jugoslávii konfrontoval členské státy se skutečností, že nebezpečný příkop mezi reálnými kapacitami EU a vůlí jednat, a očekáváními, čeho je možné dosáhnout, nelze snadno překonat.“¹³³

Německá vláda věnovala proto od počátku kosovskému konfliktu obzvláštní pozornost. Na případná nebezpečí jeho rozrůstání upozorňoval ministr zahraničí Klaus Kinkel, po změně vlády vystupoval v podobném duchu Joschka Fischer. Konflikt v Kosovu umožnil nové vládě prokázat kontinuitu v podpoře transatlantické vazby. Z vyjádření vládních představitelů je jasné patrná podpora postupu Severoatlantické aliance jako akceschopné organizace, která má potenciál zasáhnout do konfliktu. „Spolková vláda považuje atlantické společenství za nevyhnutelný nástroj pro udržení stability a bezpečnosti Evropy i pro budování trvalého evropského mírového uspořádání. Spolupůsobení Spojených států

¹³² KHOL, Radek: *Evropská bezpečnostní a obranná politika – odpověď na evropské bezpečnostní ambice?* Mezinárodní vztahy, 35, 2000, č. 4, s. 30.

¹³³ KINTIS, Andreas G.: *Between Ambition and Paralysis: The European Union's Common Foreign and Security Policy and the War in the Former Yugoslavia*. In: HODGE, Carl Cavanagh (ed.): *Redefining European Security*. New York – London 1999, s. 288.

*amerických v alianci a jejich přítomnost v Evropě zůstávají předpokladem bezpečnosti kontinentu.*¹³⁴

Zásah v Kosovu je pro Německo předělem nejen z bezpečnostního hlediska (vyslání jednotek do boje mimo obranné účely), ale i v ohledu vývoje programatiky německých stran v zahraničně politické oblasti. V chování nové rudo-zelené koalice lze identifikovat jasný posun od odmítavého postoje vůči NATO směrem k pragmatismu. V této souvislosti je zaznamenáníhodné, že *„stranické programy Sociálně demokratické strany a zelených explicitně odmítaly akce, jakou byla ta, jež se uskutečnila mezi březnem a červnem 1999. Ještě nedávno během války v Perském zálivu se účastnili Gerhard Schröder a Joschka Fischer demonstrací proti USA. Pak ale, pod tlakem událostí, právě po vysokém volebním vítězství a před svou inaugurací, demonstrovali Schröder i Fischer na prvním setkání s prezidentem Clintonem svou loajalitu k alianci a poté (...) schválili vojenskou intervenci NATO.*¹³⁵

Rozhodování o angažmá NATO v Kosovu ovlivnil do jisté míry fakt, že členské státy EU nebyly v otázce Balkánu jednotné. I zde narážíme na snahu Německa o nezávislost států bývalé Jugoslávie, zatímco Francie preferovala určitou jednotu. Angažmá NATO nakonec proběhlo ve dvou stupních: v diplomatickém nátlaku a po jeho neúspěchu v zásahu vzdušných sil NATO.¹³⁶

Nicméně na strategii Evropské unie má Spolková republika stěžejní podíl. Právě z jeho předsednictví vzešel tzv. Pakt stability, který se zabýval řešením balkánského konfliktu. Evropská unie oficiálně podpořila nálety NATO. Svou úlohu spatřovala v poválečné stabilizaci.

¹³⁴ Rede des Bundesministers des Auswärtigen Joschka Fischer auf der Sitzung des NATO-Rats auf Außenministerebene am 8. Dezember 1998, <http://www.nato.int/docu/speech/1998/s981208a.htm>

¹³⁵ FRIEDRICH, Wolfgang-Uwe: *Kosovo and the Evolution of German Foreign Policy in the Balkans*. In: FRIEDRICH, Wolfgang-Uwe (ed.): *The Legacy of Kosovo: German Politics and Policies in the Balkans*. Washington 2000, s. 2.

¹³⁶ Podrobně viz. EICHLER, Jan: *Evropská bezpečnost a stabilita po Kosovu*. Mezinárodní vztahy, 35, 2000, č. 4, s. 19.

Odhodlání EU podílet se významně prostřednictvím Paktu stability na poválečné obnově Kosova bylo potvrzeno v tzv. Sarajevském prohlášení. Hlavy zúčastněných států v něm zdůraznily význam regionální spolupráce. Ta se měla stát „katalyzátorem úsilí zemí tohoto regionu o jejich začlenění do širších struktur. Společné návrhy a projekty přeshraničního nebo regionálního charakteru, předkládané zeměmi jihovýchodní Evropy a dalšími zeměmi Paktu stability, vnímáme jako významný příspěvek k přeměně cílů Paktu v různé a konkrétní činy.“¹³⁷

Do tohoto projektu byly vkládány velké naděje: „Co nabízí Evropská unie v rámci své participace na Paktu stability? Především její účast znamená, že existuje reálná šance ukončení izolace Balkánu od zbytku rozvíjející se Evropy po skončení studené války – jinak řečeno, Balkán má šanci participovat v prosperující a rozvíjející se integrované Evropě.“¹³⁸

Dosažení tohoto cíle se však ukázalo v následujícím roce jako velmi komplikované. Perspektiva postupné integrace nebyla pro zúčastněné strany přirozeně dostatečnou motivací k ústupu ze svých pozic. K reálným výsledkům Paktu tak sice lze poznamenat, že společné postupy „nesporně o trochu zvýraznily dosud nejasné kontury projektu Evropské obranné politiky“¹³⁹ a že z hlediska vývoje EBOP sehrál kosovský konflikt roli stěžejního vnějšího impulsu. Ostatně i ministr Fischer konstatoval, že poučení z války v Kosovu zní: „reagovat znovu nikoli až tehdy, když už je pozdě, ale jednat preventivně“.¹⁴⁰ Nicméně z hlediska realističnosti a skutečného přínosu k řešení lze učinit závěr, že výsledek německého předsednictví v podobě Paktu stability sice „byl pokus, jak reaktivní politiku krizových intervencí, která byla do té doby pro mezinárodní odpověď na

¹³⁷ Sarajevské prohlášení summitu hlav států a předsedů vlád zemí podílejících se na Paktu stability a představitelů mezinárodních organizací, agentur a regionálních iniciativ, účastníků se Paktu a napomáhajících jeho realizaci. In: Dokumenty Evropské unie. Příloha Mezinárodní politiky 10/99, s. 2.

¹³⁸ GREGER, Petr: Je Evropská unie schopna smysluplné politiky na Balkáně? Mezinárodní politika, 23, 1999, č. 11, s. 5.

¹³⁹ VELTHEM, Edouard van: Hodina kosovských účtů. Mezinárodní politika, 23, 1999, č. 10, s. 8.

¹⁴⁰ Regierungserklärung zum Stabilitätspakt für Südosteuropa abgegeben vom deutschen Außenminister, Joschka Fischer, am 27. Januar 2000 in Berlin (Austüge). Internationale Politik, 2000, č. 7, s. 95.

konflikt v jihovýchodní Evropě charakteristická, nahradit ucelenou, dlouhodobou strategií prevence konfliktu“,¹⁴¹ avšak „představa, že by mohly nástupnické země na území bývalé Jugoslávie nějak úžeji kooperovat, je nerealistická. Leda v rámci širších evropských struktur, které jim jsou ovšem zatím velmi vzdáleny.“¹⁴²

Celkově však můžeme toto německé předsednictví hodnotit jako etapu, v níž došlo k určitému posunu v emancipaci německé integrační politiky a razantnějšímu hájení německých zájmů i odhodlání hrát jednu z vůdčích rolí v samotné EU. Tak můžeme vnímat výrok kancléře Schrödra: *„Je naším jasným cílem vyvážet ze sjednocené Evropy nejen naše zboží a naši ekonomickou sílu, ale také naši politickou stabilitu. Je to ostatně v našem vlastním bytostném zájmu.“*¹⁴³ Podle Kristiny Larischové by bylo sporné připisovat to jen změně vlády, *„ale spíše generační výměně německých politických elit a dále přirozeně okolnostem na mezinárodněpolitické scéně. Zejména v německé politice vůči EU se objevilo více realismu a pragmatismu a méně snění. Je však na místě se domnívat, že celkový tón německé evropské politiky zapříčinil spíše charakter předmětu vyjednávání nežli výraznější změna politiky SRN.“*¹⁴⁴

5.2. Terorismus

Teroristické útoky 11. září vzbudily okamžité reakce států a mezinárodních organizací. Evropská unie promptně na útoky z 11. 9. 2001 zareagovala. Ve společném prohlášení šéfů vlád, předsedů parlamentů, předsedy Evropské komise a Vysokého zástupce pro zahraniční a bezpečnostní politiku, uskutečněném tři dny po útocích, je vyjádřena nejen

¹⁴¹ HENDERSON, Stuart: *Pomalu, ale jistě*. NATO Review, 2002, <http://www.nato.int/docu/review/2002/issue3/czech/analysis.html>

¹⁴² NĚMEC, Petr: *Pakt stability - vyhraná válka, prohraný mír?* Mezinárodní politika, 24, 2000, č. 4, s. 6-7.

¹⁴³ Citováno dle SEDLMAYR, Sebastian: *Die Rechtfertigung des militärischen Eingreifens im Kosovo-Konflikt 1999 in den Vereinigten Staaten von Amerika und Deutschland. Eine komparative Analyse*. Kölner Arbeitspapiere zur Internationalen Politik, 2001, č. 3, s. 22.

¹⁴⁴ LARISCHOVÁ, Kristina: *Ohlédnutí za německým předsednictvím v Radě EU: priority, okolnosti, očekávání a výsledky*. Mezinárodní politika, 23, 1999, s. 8.

účast s USA a apel na všechny země, aby posílily boj proti terorismu. V prohlášení jsou zmiňována i opatření, jejichž součástí bylo:

- větší a neustávající angažovanost v politickém světovém dění, snaha o bezpečnostní integraci a protiteroristická činnost;
- co možná nejrychleji učinit Evropskou bezpečnostní a obrannou politiku akceschopnou, zejména v ohledu zpravodajství.¹⁴⁵

Kancléř Schröder, který byl samozřejmě pod zmíněným prohlášením také podepsán, vyjádřil ohledně útoku jasný postoj: *„Toto není jenom válka proti USA, toto je válka proti civilizovanému světu.“*¹⁴⁶ Na Schröderův návrh se pak mimořádně sešla Rada, která přijala akční plán pro boj s terorismem. Rada vyhlásila boj s terorismem za prioritu a podpořila operace v Afghánistánu proti organizaci Al-Kajda. Zároveň Rada dala najevo, že hlavním předmětem jejich snah budou humanitární záležitosti. Humanitární pomoc pro Afghánistán označila za absolutní prioritu. *„Evropská unie a členské státy budou společně s ostatními dárci poskytovat potřebnou humanitární pomoc, aby byly zajištěny potřeby obyvatelstva a pomoc uprchlíkům. Evropská unie podniká tyto snahy v rámci spolupráce se Spojenými národy, Mezinárodním výborem Červeného kříže a dalšími humanitárními organizacemi.“*¹⁴⁷

Studujeme-li zmíněné i další projevy politiků z doby bezprostředně po útocích, vyčteme z nich nevídanou (ale vzhledem k šokujícím událostem logickou) míru solidarity a snahu maximálně urychlit procesy vedoucí ke kooperaci mezi státy a mezinárodními organizacemi. I zde však již lze identifikovat určité rozdíly pojetí vzniklých problémů.

¹⁴⁵ *Gemeinsame Erklärung der Staats- und Regierungschefs der Europäischen Union, der Präsidentin des Europäischen Parlaments, des Präsidenten der Europäischen Kommission und des Hohen Vertreters für die Gemeinsame Außen- und Sicherheitspolitik. Internationale Politik. Betrifft: Anschläge in den USA*^gegeben 14. September 2001 in Brüssel. Internationale Politik, 2001, č. 12.

¹⁴⁶ *Regierungserklärung des deutschen Bundeskanzlers, Gerhard Schröder, zu den Anschlägen in den USA am 19. September 2001 vor dem deutschen Bundestag in Berlin (auszüge).* Internationale Politik, 2001, č. 12, s. 88.

¹⁴⁷ *Erklärung der EU-Staats-oder Regierungschefs unddes Präsidenten der Kommission über Terrorismusbekämpfung, verabschiedet am 19. Oktober 2001 in Brüssel (Auszüge).* Internationale Politik, 2001, č. 12.

Jiří Šedivý si při komparaci všiml rozdílu mezi exaltovanou rétorikou americkou a interpretací „evropskou“. Šedivého charakteristika velmi výstižně vyjadřuje i základní rysy projevů německých představitelů bezprostředně po jedenáctém září: *„úvodem zděšení, následuje vyjádření absolutní solidarity a ochoty spolupracovat s USA, poté varování před zbrklou vojenskou reakcí (kterou v pozdějších projevech střídá ocenění rovnovážného postupu americké administrativy). Ve většině projevů nalezneme náznak sebezpytné úvahy o stavu světa a o hlubších kořenech terorismu (nerovnost, bída, útlak, kulturní arogance Západu) a současně výzvu využít této příležitosti k všeobecné nápravě, a to v kolektivním duchu.“*¹⁴⁸ Dále je v těchto vyjádřeních obsažen apel na celostní, nikoli pouze vojenské, řešení konfliktu a rozvojovou pomoc. Důležitou roli pak mají hrát *„posilování multilaterálních režimů, kontroly zbrojení, odzbrojení, vláda mezinárodního práva a globální řízení obecně, tedy rekonstrukce/posílení institucí mezinárodní společnosti.“*¹⁴⁹

V těchto rozdílných pojetích můžeme vidět zárodky toho, v co vyústily neshody kvůli zásahu v Iráku. S pouhou interpretací typu pragmatická Amerika vs. postmoderní Evropa si však vzhledem k přihlédnutí k dalšímu vývoji nevystačíme. Rozpor ohledně války v Iráku naopak ukázal nejednotnost v Evropské unii ohledně těchto citlivých otázek. Německo nicméně můžeme považovat za výrazného představitele koncepce, která ve světle idealisticky zabarveného multilateralismu, raději než o „válce“ hovoří o „boji proti terorismu.“ Stejně tak spojení „osa zla“ může pro něj vyznívat problematicky, *„neboť nepasuje ani k stávajícím právním pravidlům, ani nelze na jeho základě vymezit kritéria trestu.“*¹⁵⁰

¹⁴⁸ ŠEDIVÝ, Jiří: *Střet identit? USA a Evropa po 11. září*. Mezinárodní vztahy, 37, 2002, č. 4, s. 17.

¹⁴⁹ Tamtéž, s. 18.

¹⁵⁰ BASS, Norbert: *German Perceptions on the „War Against Terrorism“ in a Historical Perspective*. In: GARDNER, Hall (ed.): *NATO and the European Union. New World, New Europe, New Threats*. Ashgate 2004, s. 190.

5.3. Irák

Postupně se rozvíjející nesoulad vyvrcholil konfliktem v Iráku v roce 2003. Kancléř Schröder se vydal „německou cestou“, když odsoudil americkou strategii nových preemptivních útoků. Spojené státy usilovaly s podporou Velké Británie o opětovné nasazení zbrojních inspektorů OSN do Iráku, schválené rezolucí 1441 Rady bezpečnosti OSN. Diference nastala v otázce vojenského zásahu kvůli údajnému výskytu zbraní hromadného ničení na území Iráku.

Společný postup s Francií v této otázce nakonec přinesl spor v samotné Evropské unii, který vyvrcholil tzv. dopisem osmi, v němž některé státy (mezi nimi Británie, Španělsko, Itálie i kandidátské státy) vyslovily podporu USA. Na tuto aktivitu reagoval francouzský prezident kontroverzními výroky. Německo, i když v tomto ohledu umírněnější a ve spojení s Francií, označovaném Joschkou Fischerem jako „*partnerství v protikladu*“¹⁵¹, se dostalo do velmi vyhraněné pozice vůči některým státům EU.

Bylo by však nepřesné považovat konflikt v Iráku za jediný příčinný faktor sporu uvnitř EU. Ten můžeme hodnotit i prizmatem integračních přístupů. Např. Lukáš Pachta zmiňuje dlouhodobější spor tehdejšího liberálně a antifederalisticky zaměřeného trojúhelníku Velké Británie, Španělska a Itálie, který se snažil vyvažovat francouzsko-německou spolupráci. „*Mimořádný summit Evropské rady měl světu ukázat, že EU je na rozdíl od NATO, rozpolceného kvůli Turecku, schopna se o Iráku dohodnout. Stalo se tak pouze formálně. (...) Irák je pro transatlantické spojení velmi obtížnou zkouškou. Natož pro Společnou zahraniční a bezpečnostní politiku unie, která stejně není ničím jiným než platformou pro velkovýrobu deklarácí.*“¹⁵²

¹⁵¹ HACKE, Christian: *Deutschland, Europa und Irakkonflikt*. Aus Politik und Zeitgeschichte, 43, 2003, č. 24-25, s. 12.

¹⁵² PACHTA, Lukáš: *Viribus unitis proti Iráku: roztržka napříč Evropou*. Europeum, 2003, http://www.europeum.org/disp_article.php?aid=23&cid=4&nolang=0&page=1&type=0

Další významný společný krok Spolkové republiky a Francie se již odehrál nejen mimo struktury Společné zahraniční a bezpečnostní politiky, ale mimo struktury celé EU. Zástupci obou zemí vydali 10. února 2003 společné prohlášení s Ruskem. Z hlediska debat o budování společné obranné a bezpečnostní evropské identity šlo o zlomový moment. „*Existuje ještě jedna alternativa k válce. Použití násilí by měl představovat až poslední možnost. Rusko, Německo a Francie jsou rozhodnuty dát šanci mírovému odzbrojení Iráku.*“¹⁵³ Ze strany Schrödra a Chiraca bylo spojení Ruska poslední snahou o zvýraznění jejich postoje. Byli si evidentně vědomi skutečnosti, že bez významné části EU nelze plnit roli relevantního velmocenského oponenta vůči USA, kterým vnitropolitický rozkol v EU nevadil, protože „*pak by německo-francouzská vzpoura nemohla ohrozit americkou celoplanetární převahu. Skutečnou výzvu americké hegemonii by znamenala pouze neposlušnost jednotné Evropské unie.*“¹⁵⁴

Chceme-li pojmenovat hlavní zdroje německého chování v kauze Irák, musíme uvést kromě zmiňovaných transatlantických odlišností spojených zejména s proklamovaným multilateralismem a pacifismem faktor vnitropolitický a podstatu zájmů SRN v Iráku. Německo má v Iráku své tradiční ekonomické zájmy včetně obchodu se zbraněmi, zejména se jedná o technologie pro výrobu chemických i jaderných zbraní a zdokonalování jejich nosičů. „*V případě Německa se obchodů se zbraněmi a s technologickými celky pro výrobu zbraní hromadného ničení účastnilo na 170 firem.*“¹⁵⁵

Co se týká vnitropolitické scény, využila Schrödrova SPD volební potenciál, který bylo možno z konfliktu v Iráku vytěžit. „*Během koaliční vlády SPD a zelených se Schröder přeměnil z kancléře s málo viditelným zájmem o zahraniční politiku, s volební agendou z roku 1998 s prioritou*

¹⁵³ Gemeinsame Erklärung Russlands, Deutschlands und Frankreichs zu Irak vom 10. Februar 2003. Internationale Politik, 2003, č. 3, s. 119.

¹⁵⁴ BARŠA, Pavel: *Hodina impéria. Zdroje současné zahraniční politiky USA*. Brno 2003, s. 95.

¹⁵⁵ KŘÍŽ, Zdeněk: *Kdo vyzbrojil Irák?* Mezinárodní vztahy, 41, 2006, č. 3, s. 79.

*domácích reforem, v leadera, který kvůli vítězství ve volbách zmobilizoval protiválečný sentiment. Zdálo se, že Schröder oslabený nízkými ekonomickými výsledky proti opozici vedené Edmundem Stoibrem ve federálních volbách v září 2002 prohraje. (...) Schröder však deklaroval nesouhlas s válkou Iráku, i kdyby proběhla s mandátem OSN.*¹⁵⁶ Podařilo se mu tak vystihnout protiamerické nálady elektorátu a jeho strana těsným rozdílem zvítězila.

Tyto faktory se nepřímo podepsaly na dalším vývoji směrem ke společné zahraniční, bezpečnostní a obranné politice EU.

¹⁵⁶ BURAS, Piotr – LONGHURST, Kerry: *The Berlin Republic, Iraq and the Use of Force*. *European Security*, 13, 2004, č. 3, s. 236.

6. SOUČASNÉ PROCESY A TRENDY

6.1. Nová vláda velké koalice

Nástup nové vlády velké koalice roku 2005 nepřinesl podle pozorovatelů podstatné změny v celkovém směřování integrační politiky Německa. Toto konstatování platí i pro oblast SZBP. Vladimír Handl a Tomáš Nigrin toto dokazují ve třech základních ohledech:

- Německo i nadále setrvává na tradičních prioritách v druhém pilíři, tedy posilování SZBP prostřednictvím užití většinového rozhodování a také posílení kompetencí Evropského parlamentu v této oblasti
- Německo prosazuje komplementaritu EU a NATO¹⁵⁷, tzn. neusiluje o duplicitu vojenských kapacit. „Návrh Bílé knihy z pera ministra obrany Schmidta (CDU) sice odmítal duplicitu, nicméně uváděl, že by EU měla být schopna autonomně plánovat a vést operace v rámci Evropské bezpečnostní a obranné politiky (EBOP), tedy disponovat alespoň v omezeném rozsahu vlastními silami a velitelskou strukturou. Rovněž SPD vychází z toho, že EU musí mít k dispozici vlastní kapacitu plánování a vyhodnocování situace; na operační úrovni by měla i nadále využívat kapacit NATO. SRN se aktuálně orientuje především na úspěšné zavedení existujících mechanismů do praxe“¹⁵⁸
- Bundesswehr i přes reformy disponuje omezeným potenciálem pro aktivní vojenskou politiku: „spíše než nákladný růst vojenského potenciálu se dá předpokládat snaha o dělbu práce a o sjednocování některých kapacit s partnery v EU/NATO. Od dalších velkých států EU odlišuje německou vojenskou politiku její

¹⁵⁷ Srov. *Koalitionsvertrag*.

http://www.bundesregierung.de/nn_774/Content/DE/StatischeSeiten/Breg/koalitionsvertrag-inhaltsverzeichnis.html

¹⁵⁸ HANDL, Vladimír – NIGRIN, Tomáš: *Německá integrační politika mezi pragmatismem a europeizací*. Mezinárodní vztahy, 40, 2005, č. 4, s. 17.

multilateralismus. Německé strategické kultuře odpovídá, že SRN plánuje vytvoření čtyř battle-groups, jež jsou všechny multilaterální. Nehledě na skepsi CDU-CSU není vyloučené, že vláda bude pokračovat v akcentu na civilní roli EU.¹⁵⁹

6.2. Německé předsednictví

Z průběhu a výsledků německého předsednictví je zřejmé, že cílem Spolkové republiky nebylo dosažení výrazných změn v architektuře institucionálního zakotvení SZBP oproti odmítnuté evropské ústavě. V oblasti vnějších vztahů EU tak byly spíše prezentovány posuny v dílčích záležitostech obranné politiky:

- Co se týče Kosova, přihlásila se unie k Ahtisariho návrhům a k pokračování misí EBOP
- V oblasti multilaterální angažovanosti a aktivního krizového managementu hrála podle hodnocení kancléřky Merkelové EU významnou roli. V případě Íránu se podařilo rozšířit iniciativu EU o Rusko, USA a Čínu, „tvrdá a konfrontační linie iráckého vedení nám bohužel neumožnila dosáhnout rozhodujícího pokroku při řešení problémů“¹⁶⁰

V podobném duchu kancléřka referovala o dalších bezpečnostních záležitostech. V této oblasti je tak období německého předsednictví z větší části ve znamení udržování a rozvíjení již existujících mechanismů obranné politiky EU.

6.3. Lisabonská smlouva

Nová lisabonská smlouva byla sice fakticky podepsána za portugalského předsednictví, dojednána však byla již na mezivládní

¹⁵⁹ Tamtéž, s. 17.

¹⁶⁰ *Europa gelingt gemeinsam: Bilanz der deutschen EU-Ratspräsidentschaft.*
<http://www.bundesregierung.de/Content/DE/Artikel/2007/06/Anlagen/2007-06-27-bilanz-praesidentschaft,property=publicationFile.pdf>

konferenci v červnu a dohoda na klíčových bodech budoucí smlouvy se stala hlavním výsledkem činnosti předsednictví německého.

V oblasti SZBP došlo ve srovnání s předchozím návrhem evropské ústavy jen k nepatrným změnám.

Nejznatelnější změnou je zrušení funkce ministra zahraničí, která je zakotvena v ústavě.¹⁶¹ Nově je ovšem zavedena funkce Vysokého představitele pro zahraniční věci a bezpečnostní politiku.¹⁶²

Jeho kompetence jsou přitom shodné s pravomocemi ministra zahraničních věcí, navrženým v ústavě. „*Vysoký predstaviteľ má mať k dispozícií Evropský útvar pro vnější činnost, zcela v intencích ústavní smlouvy. Je tedy možné říci, že institucionální zajištění navržené ústavní smlouvou nemá doznat žádných faktických změn.*“¹⁶³

Smlouva také zachovává stálého předsedu Evropské rady a mění způsob rotace předsednictví v Radě ve shodě s ústavní smlouvou. Pozorovatelé konstatují, že rovněž bezpečnostní a obranná politika nedoznala výraznějších změn. „Až na kosmetické úpravy v názvosloví se tak reformní smlouva v oblasti zahraniční a bezpečnostní politiky Evropské unie nebude od zamítnuté ústavní smlouvy nijak odlišovat. To ovšem znamená, že stále zůstane relevantní kritika těch, podle nichž změny navržené ústavní smlouvou znamenaly celou řadu dalších nejasností.“¹⁶⁴

¹⁶¹ Srov. *Smlouva o Ústavě pro Evropu*. Lucemburk 2005, s. 137-156.

¹⁶² Viz *Treaty of Lisbon Amending the Treaty of European Union and the Treaty Establishing the European Community*.

<http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/cg00014.en07.pdf>

¹⁶³ WEISS, Tomáš: *Přinese nová smlouva reformu zahraniční a bezpečnostní politiky EU?* <http://www.natoaktual.cz>

¹⁶⁴ Tamtéž.

ZÁVĚR

Založení Evropské unie v roce 1992 znamenalo novou dimenzi pro rozvoj spolupráce členských států Evropské unie v oblasti bezpečnostní a zahraniční politiky. Ze silného ukotvení tohoto sektoru v zemích EU vyplývá enormní důležitost analýzy chování jednotlivých členských států jako aktérů utvářejících tuto politiku. Prozatímní patnáctiletá existence SZBP ukázala oprávněnost takového přístupu. Lze sice hovořit o relativně úspěšném vývoji spolupráce v obranné a bezpečnostní sféře i o pokrocích v institucionálním zakotvení a realizaci vnějších vztahů EU, relevanci členských států to však nijak nesnižuje. Bližší studie SZBP potvrzují důležitost zkoumání interakcí mezi evropskou rovinou a členskými státy i procesů na jejich domácí půdě.

V případě Spolkové republiky Německo přistupuje k i tak poměrně složitému propletení specifíků v podobě dvojité integrace – tedy sjednocení obou německých států a integrace evropské. Sjednocené Německo dalo při přípravách Maastrichtské smlouvy jasně najevo záměr sledovat stálý kurz podpory evropské integrace a snahu o přenesení svých tradičních axiomů na evropskou úroveň. Ať už se jedná o vnesení prvků federalistického paradigmatu spojeného se snahou o posílení nadnárodního charakteru zahraniční, bezpečnostní a obranné politiky, či o řešení v intencích multilateralismu a civilní moci při jejich realizaci.

Evropská integrace znamenala výzvu pro německou bezpečnostní politiku. Její specifikum spočívalo ve stavu vlastních ozbrojených sil, který byl dán „politikou zadržování“ po druhé světové válce. Tato výzva se zakládala na reformě německé armády a vyřešení otázky nasazování ozbrojených sil v akcích, které nesouvisely s obranou vlastních hranic. Působení evropské integrace, které můžeme z hlediska teorie evropeizace označit jako proces *top-down*, se projevilo v obou těchto ohledech jako vhodný katalyzátor takových snah a nástroj k naplnění obou výzev. Jednak tlakem na změnu standardů armády a její militarizaci ve smyslu definice ve třetí kapitole, jednak poskytnutím příležitostí, v nichž mohlo

Německo fakticky definitivně prolomit bariéru, kterou pocíťovalo vzhledem k zásahům mimo Spolkovou republikou a zároveň (vzhledem k charakteru akcí EU v bezpečnostní a obranné spolupráci) nerezignovat na politiku civilní moci. Změny v německém vojenství můžeme označit za výraz procesu adaptace tak, jak je definován v teoretickém rámci v souvislosti s teorií evropeizace.

V opačném procesu (bottom - up) vykazovalo Německo největší míru působení na evropskou úroveň v první polovině devadesátých let, kdy se spolu s Francií zasazovalo o vznik zahraniční a bezpečnostní politiky a posléze o její změny. Pro tuto spolupráci je používán termín „motor evropské integrace“. Ve zmiňovaném období takovým motorem oba státy byly a prosazovaly významné změny společně. Paradoxně ovšem měly jiná základní východiska integrace v oblasti zahraniční a bezpečnostní politiky. Francie usilovala o uspořádání na intergovernmentálním principu, Německo naproti tomu od počátku usilovalo o vytvoření supranacionální SZBP s posílením kompetencí Komise a rozšířením většinovým hlasováním v Evropské radě.

Tato spolupráce se přerušila v období po dojednání Amsterodamské smlouvy, kdy se začala v SZBP výrazněji angažovat Británie. K jejímu obnovení došlo opět při společných návrzích předkládaných Konventu EU. Z hlediska prosazených změn však tato kooperace nesnese srovnání s obdobím počátku devadesátých let. Nejnovější úpravy SZBP a EBOP v Lisabonské smlouvě také nepřinesly téměř žádné změny.

Zhodnocení teoretického rámce

Jak dopadá Moravcsikův koncept liberálního intergovernmentalismu v posouzení jeho relevance ke zkoumanému tématu sjednoceného Německa jako aktéra integrační oblasti SZBP? Odpověď na tuto otázku není jednoznačná. Jak jsme ukázali, zachovává i oblast společné zahraniční a bezpečnostní politiky intergovernmentální charakter a vzhledem k celkovému vývoji i dočasným vlivům nic nenasvědčuje

možnosti výraznější změny v krátkodobém či střednědobém horizontu. Tento stav nadále implikuje existenci mechanismů mezivládního rozhodování. Z povahy věci vyplývá, že politici hrají dvojí hru (two level game) na evropské i domácí politické scéně.

Tato skutečnost dává za pravdu i další tezi liberální varianty intergovernmentalismu ohledně vyjednávání v EU, která je považuje za hlavní doménu jednotlivých vyjednávajících stran, z jejichž zájmového střetu postupně vykrystalizuje dohoda. Důležitost formování preferencí v chování jednotlivých aktérů prokázala nejlépe kauza Irák, v níž hrály rozhodující roli partikulární zájmy politických stran a silný tlak veřejného mínění. Také ve sporu s neofunkcionalismem, který předpokládá pozvolné prohlubování integrace a zvyšování vlivu národních institucí, Moravcsikovy teze obstály. Dochází sice ke kontinuálnímu rozvoji SZBP a v posledních letech hlavně v oblasti EBOP, avšak tento vývoj nezvyšuje v daném sektoru ambice federálních struktur na výraznější působení v něm.

Naopak problematická je aplikace liberálního intergovernmentalismu v oblasti kooperace v záležitostech společné bezpečnostní politiky, a to zejména z hlediska tvrzení o bezvýhradné nadřazenosti ekonomických zájmů a bagatelizaci geopolitických vlivů vycházejících z bezpečnostní strategie členských států. Toto tvrzení je samozřejmě neudržitelné vzhledem k samotné povaze bezpečnostní a obranné politiky.

Teorie liberálního intergovernmentalismu má tedy své opodstatnění především z hlediska vyjednávacích procesů v SZBP. Nejednoznačnost, kterou vykazuje její aplikace na zkoumané politiky dokazuje v obecné rovině oprávněnost východisek teoretického rámce, který nestaví na jedné teorii, ale snaží se stavět na teoretickém pluralismu.

Zhodnocení hypotéz

Německo se v oblasti integrační politiky výrazně neodchýlilo od očekávané linie. Celkově potvrdilo svůj tradiční příklon k multilateralismu a k vazbě na evropskou instituce. Projevilo se to zejména zachováním

kontinuity ve snahách o maximální zapojení do procesu evropské integrace. Tento fakt potvrdila kontinuita zahraniční politiky přetrvávající od Kohlova kabinetu přes vlády rudo-zelené koalice až po současnou vládu velké koalice. V tomto smyslu se nepotvrdila některá očekávání před sjednocením Německa, která předpokládala tendence k opuštění těchto vazeb.

Rovněž druhá hypotéza platí. Spolková republika byla a je po celou dobu existence SZBP zastáncem federalistických tendencí, směřujících k posílení nadnárodního uspořádání. V tomto smyslu se jedná o veskrze konzistentní postoj; příslušné návrhy se z německé strany objevují již při projednávání maastrichtské smlouvy a přetrvávají do současnosti. Jinou věcí je rozdíl mezi deklaratorním charakterem těchto snah a mírou jejich skutečné prosaditelnosti.

Třetí hypotéza vycházela rovněž z tradičních prvků německé zahraniční politiky definovaných na základě spojení konceptu civilní moci, podle něhož by mělo Německo upřednostňovat mezinárodní integraci v EU, a faktu po válce vybudované dominantní tradice silného ztotožnění své státnosti s procesem evropské integrace. Z logiky tohoto spojení plyne předpoklad upřednostňování kooperace v Evropské unii před vlastními krátkodobými zájmy. V tomto ohledu můžeme sledovat určitou proměnu německé integrační politiky po sjednocení. Z analýzy obsažené v páté kapitole je zřejmé, že Německo po svém sjednocení rozhodně nepokračuje v politice zadržování zájmů, naopak je schopno je důrazně prosazovat. Zvýšenou měrou se to projevilo na postoji k bývalé Jugoslávii, kde Spolková republika svůj postoj v rámci evropských struktur dokázala prosadit. Pokud se tak nestalo (v případě Iráku), uchýlili se představitelé Německa k jednání mimo ně. Toto zjištění třetí hypotézu vyslovenou v úvodu této práce vyvrací.

Německo se tedy neodchýlilo od celkového kurzu silné vazby na evropskou integraci, změnila se však povaha jeho působení směrem k větší preferenci individuálních přístupů v konkrétních záležitostech a

většímu důrazu na prosazování vlastních zájmů. Využívá tak prostor, který evropská integrace nabízí.

Perspektivy

Další možný vývoj na poli SZBP je vzhledem k velkému množství spolupůsobících faktorů obtížně předvídatelný. Její další charakter se bude odvíjet od ochoty 27 států unie prohlubovat integraci v této oblasti. Důležitou výzvou pro další období je vyjasnění a vybalancování pozic EBOP ve vztahu k NATO. odhadovat vývojové tendence je přirozeně obtížné také vzhledem k existenci globálních, zejména teroristických hrozeb. Ty se mohou stát, jak již dříve ukázal vývoj v Kosovu či útoky z 11. září, významným katalyzátorem přeměny těchto politik.

Jisté je, že Německo zůstane významným aktérem, který se bude i nadále snažit o formování podoby společné zahraniční a bezpečnostní politiky. Můžeme očekávat i další projevy zvýšeného pragmatismu SRN v této oblasti. Takový vývoj by ovšem byl potvrzením faktu, že se již Německo definitivně etablovalo v evropském integračním prostoru jako „normální“ země, která provádí svou zájmovou politiku a snaží se přitom o maximální participaci na evropské úrovni. Z tohoto hlediska bude mít zahraničně politické chování Německa na SZBP stále dominantní vliv. Proto zůstává výzkum v oblasti analýzy vztahu SRN a SZBP stále potřebnou záležitostí.

Zajímavým tématem takového výzkumu může být působení Německa jako civilní mocnosti a případné změny v tomto ohledu. Diskusi o oprávněnosti takového konceptu na toto téma vyvolávají některé kroky SRN v souvislosti s válkou v Kosovu či účast na vyzbrojování v Iráku. K detailnější analýze rovněž vybízejí posuny na domácí německé politické scéně a jejich vliv na tvorbu preferencí při dalším vyjednávání podoby druhého pilíře Evropské unie.

ABSTRACT

Author: PÁRAL Karel

Faculty: Philosophical

Department of Political Science and European Studies

Title: Unified Germany as an Actor of the Common Foreign and Security Policy of the European Union

Advisor: Dan Marek, M.A., Ph.D.

The Federal Republic of Germany is considered a very active participant of European integration process. Its reunification was therefore perceived with different expectations of further aspirations of the German policy to the emerging European Union.

This paper examines the role that Germany played in the development of the Common foreign and security policy of the European Union, in the period from its reunification to the present day. A theoretical frame made by the theory of Europeanization and a liberal *ingovernmentalism* is used here to analyze a transmission of the traditional paradigms of German policy to the European level. The paper further analyzes the influence of EU to the changes in German security policy and the German endeavour to form CFSP. Concrete examples are used to show a share that the Federal Republic took in an implementation of the policy. Current trends and perspectives are also assessed in this work.

It is argued that the German foreign policy has become more pragmatic. This trend is apparent in German activity within the Common Foreign and Security Policy of the EU.

KEY WORDS

Germany, European Union, Common foreign and Security Policy, European Security and Defence Policy, Europeanization, Liberal Intergovernmentalism

PRAMENY A LITERATURA

PRAMENY

Amsterodamská smlouva, Praha 1999, 227 s.

Anhang III zu den Schlußfolgerungen des Vorsitzes des Europäischen Rates am 3. und 4. Juni 1999 in Köln. Bericht des Vorsitzes über die Stärkung der gemeinsamen europäischen Sicherheits- und Verteidigungspolitik. Internationale Politik, 1999, č. 10, s. 133-137.

Bericht der Kommission „Gemeinsame Sicherheit und Zukunft der Bundeswehr“, vorgelegt am 23. Mai 2000 in Berlin (Auszüge). Internationale Politik, 10/2000, s. 95-116.

Deutsch-französischer Beitrag zum Europäischen Konvent über die institutionelle Architektur der Union, vorgestellt vom französischen Präsidenten, Jacques Chirac, und vom deutschen Bundeskanzler, Gerhard Schröder, am 15. Januar 2003 in Berlin und Paris. Internationale politik, 2003, č. 9, s. 78-81.

Erklärung des deutschen Bundeskanzlers und EU-Ratsvorsitzenden, Gerhard Schröder, anlässlich des Inkrafttretens des Amsterdamer Vertrags am 1. Mai 1999 in Bonn. Internationale Politik, 1999, č. 6, s. 119-120.

Erklärung des deutschen Außenministers, Joschka Fischer, zur Europäischen Sicherheits- und Verteidigungspolitik auf der WEU-Ministerratstagung am 10. Mai 1999 Bremen. Internationale Politik, 1999, č. 10, s. 125-127.

Erklärung des deutschen Verteidigungsministers, Rudolf Scharping, auf der WEU-Ministerratstagung zur Europäischen Sicherheits- und Verteidigungspolitik am 10. Mai 1999 in Bremen. Internationale Politik, 1999, č. 10, s. 127-129.

Erklärung der EU-Staats- oder Regierungschefs und des Präsidenten der Kommission über Terrorismusbekämpfung, verabschiedet am 19. Oktober 2001 in Brüssel (Auszüge). Internationale Politik, 2001, č. 12, s. 124-126.

Erklärung zur Einsatzbereitschaft auf dem Gebiet der Gemeinsamen Sicherheits- und Verteidigungspolitik, Anlage II der Schlussfolgerungen des Vorsitzes des Europäischen Rates von Laeken am 14. und 15. Dezember 2001. Internationale Politik, 2002, č. 1, s. 130-132.

Europa gelingt gemeinsam: Bilanz der deutschen EU-Ratspräsidentschaft. <http://www.bundesregierung.de/Content/DE/Artikel/2007/06/Anlagen/2007-06-27-bilanz-praesidentschaft,property=publicationFile.pdf>

Franco-German Proposals on Political Union: Security Policy Cooperation in the Framework of the Common Foreign and Security Policy of Political Union“. In: NUTTALL, Simon (ed.): *European Political Co-operation*, Oxford 1992, s. 333-335.

Franco-German Initiative on Foreign Security and Defence Policy (Bonn, Paris, 11 October 1991), In: NUTTALL, Simon (ed.): *European Political Co-operation*, Oxford 1992, s. 415-418.

Gemeinsame deutsch-französische Vorschläge für den Europäischen Konvent zum Bereich Europäische Sicherheits- und Verteidigungspolitik, vorgelegt vom französischen Außenminister, Dominique de Villepin, und vom deutschen Außenminister, Joschka Fischer, Internationale Politik, 2003, č. 3, s. 103-105.

Gemeinsame Erklärung der 78. Deutsch-Französischen Konsultationen über die großen europapolitischen Prioritäten vom 23. November 2001 in Nantes. Internationale Politik, 2002, č. 1, s. 101-103.

Gemeinsame Erklärung Russlands, Deutschlands und Frankreichs zu Irak vom 10. Februar 2003. Internationale Politik, 2003, č. 3, s. 119-120.

Gemeinsame Erklärung der Staats- und Regierungschefs der Europäischen Union, der Präsidentin des Europäischen Parlaments, des Präsidenten der Europäischen Kommission und des Hohen Vertreters für die Gemeinsame Außen- und Sicherheitspolitik. Internationale Politik. Betrifft: Anschläge in den USA^gegeben 14. September 2001 in Brüssel. Internationale Politik, 2001, č. 12, s. 87-88.

Koalitionsvertrag.

http://www.bundesregierung.de/nn_774/Content/DE/StatischeSeiten/Breg/koalitionsvertrag-inhaltsverzeichnis.html

Kohl-Mitterrand Letter to the Irish Presidency, 19. April 1990. In: NUTTALL, Simon (ed.): *European Political Co-operation*, Oxford 1992, s. 276.

Laeken Declaration on the Future of the European Union. Annexes to the Presidency Conclusions - Laeken, 14 and 15 December 2001. SN 300/1/01 REV 1, s. 23. <http://www.euroskop.cz/files/10/DBA73C0A-793C-4F34-AF81-8D711ECE7156.pdf>

Niceská smlouva pozměňující Smlouvu o Evropské unii, Smlouvy o založení Evropských společenství a některé související akty. <http://www.euroskop.cz/admin/gallery/30/ba6ff956f1528e0587869520ce5edd48.pdf>

Pressekonferenz des französischen Präsidenten, Jacques Chirac, und des britischen Premierministers, Tony Blair, am 4. Dezember 1998 nach ihrem Gipfeltreffen in St. Malo (Auszüge). Internationale Politik, 1999, č. 2-3, s. 128-130.

Pressekonferenz des Bundesministers der Verteidigung, Rudolf Scharping, zum Bericht der Weizsäcker-Kommission am 24. Mai 2000 in Berlin (gekürzt). Internationale Politik, 2000, č. 10, s. 116-120.

Rede des Bundesministers des Auswärtigen Joschka Fischer auf der Sitzung des NATO-Rats auf Außenministerebene am 8. Dezember 1998, <http://www.nato.int/docu/speech/1998/s981208a.htm>

Rede des deutschen Außenministers, Joschka Fischer, zur Architektur Europas am 30. Oktober 2001 vor der französischen Nationalversammlung in Paris (gekürzt). Internationale Politik, 2002, č. 1, s. 89-93.

Regierungserklärung des deutschen Bundeskanzlers, Gerhard Schröder, zu den Anschlägen in den USA am 19. September 2001 vor dem deutschen Bundestag in Berlin (auszüge). Internationale Politik, 2001, č. 12, s. 83-84.

Regierungserklärung des deutschen Bundeskanzlers, Gerhard Schröder, zum Europäischen Rat in Laeken am 12. Dezember 2001 vor dem Deutschen Bundestag in Berlin. Internationale Politik, 2002, č. 1, s. 87-89.

Regierungserklärung zum Stabilitätspakt für Südosteuropa abgegeben vom deutschen Außenminister, Joschka Fischer, am 27. Januar 2000 in Berlin (Auszüge). Internationale Politik, 2000, č. 7, s. 95-98.

Sarajevské prohlášení summitu hlav států a předsedů vlád zemí podílejících se na Paktu stability a představitelů mezinárodních organizací, agentur a regionálních iniciativ, účastníků se Paktu a napomáhajících jeho realizaci. In: Dokumenty Evropské unie. Příloha Mezinárodní politiky 1999, č. 10.

Smlouva o Evropské unii, Praha 1994, 243 s.

Smlouva o Ústavě pro Evropu. Lucemburk 2005, 423 s.

Text of the Letter Addressed to Andreotti by Kohl and Mitterrand, 6 December 1990. In: NUTTALL, Simon (ed.): European Political Co-operation, Oxford 1992, s. 313-314.

Treaty of Lisbon Amending the Treaty of European Union and the Treaty Establishing the European Community.

<http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/cg00014.en07.pdf>

Weißbuch zur Sicherheit der Bundesrepublik Deutschland und zur Lage und Zukunft der Bundeswehr vom 5 April 1994 (Auszüge). Europa-Archiv, 49, 1994, č. 10, s. 336-337.

LITERATURA

ANDREATTA, Filippo: *Theory and the European Union's International Relations*. In: BULMER, Simon – LEQUESNE, Christian (eds.): *The Member States of the European Union*. New York 2005.

BACHE, Ian – GEORGE, Stephen: *Politics in the European Union*. New York – Oxford 2006, 449 s.

BARŠA, Pavel: *Hodina impéria. Zdroje současné zahraniční politiky USA*. Brno 2003, 151 s.

BASS, Norbert: *German Perceptions on the „War Against Terrorism“ in a Historical Perspective*. In: GARDNER, Hall (ed.): *NATO and the European Union. New World, New Europe, New Threats*. Ashgate 2004, s. 190-197.

BÖRZEL, Tanja A. – RISSE, Thomas: *When Europe Hits Home: Europeanization and Domestic Change*. *European Integration online Papers* 4, 2000, č. 15, 26 s.

BÖRZEL, Tanja: *States and Regions in Europe: Institutional Adaptation in Germany and Spain*. New York 2001, 269 s.

BRETHERTON, Charlotte - VOGLER, John: *European Union as a Global Actor*, London 2000, 316 s.

BULMER, Simon – LEQUESNE, Christian (eds.): *The Member States of the European Union*. New York 2005, 339 s.

BULMER, Simon – LEQUESNE, Christian: *The European Union and Its Member States: An Overview*. In: BULMER, Simon – LEQUESNE, Christian (eds.): *The Member States of the European Union*. New York 2005.

BULMER, Simon – SCOTT, Andrew (eds.): *Economic and Political Integration in Europe: Internal Dynamics and Global Context*. Oxford 1994, 297 s.

BURAS, Piotr – LONGHURST, Kerry: *The Berlin Republic, Iraq and the Use of Force*. *European Security*, 13, 2004, č. 3, s. 215-235.

CAPORASO, James – COWLES, Maria Green – RISSE, Thomas (eds.): *Transforming Europe: Europeanisation and Domestic Change*. London 2001, 336 s.

CAPORASO, James – COWLES, Maria Green – RISSE, Thomas: *Europeanization and Domestic Change: Introduction*. In: CAPORASO,

James – COWLES, Maria Green – RISSE, Thomas (eds.): *Transforming Europe: Europeanisation and Domestic Change*. London 2001, s. 1-8.

CÍSAŘ, Ondřej: *Teorie mezinárodních vztahů a evropská studia*. Politologický časopis, 8, 2002, č. 1, s. 50-67.

CÍSAŘ, Ondřej: *Europeizace a obhajoba zájmů: Základy analytického rámce*. In: DANČÁK, Břetislav - FIALA, Petr - HLOUŠEK, Vít (eds.): *Evropeizace – Nové téma politologického výzkumu*. Brno 2005.

DANČÁK, Břetislav - FIALA, Petr - HLOUŠEK, Vít (eds.): *Evropeizace – Nové téma politologického výzkumu*. Brno 2005, 420 s.

DEUBNER, Christian: *Deutsche Europapolitik: Von Maastricht nach Kerneuropa?* Baden-Baden 1995, 217 s.

DRULÁK, Petr: *Teorie mezinárodních vztahů*. Praha 2003, 220 s.

DUFF, Andrew – PINDER, John – Roy Pryce (eds.): *Maastricht and Beyond: Building the European Union*, London 1994, 311 s.

DÜRR, Jakub – MAREK, Dan – ŠARADÍN, Pavel: *Europeizace české politické scény – politické strany a referendum o přistoupení k Evropské unii*. Mezinárodní vztahy, 41, 2004, č. 1, s. 27-49.

DYSON, Tom: *German Military Reform 1998–2004: Leadership and the Triumph of Domestic Constraint over International Opportunity*. European Security, 14, 2005, č. 3, s. 361-386.

EDWARDS, Geoffrey – NUTTALL, Simon : *Common Foreign and Security Policy*. In: NUTTALL, Simon (ed.): *European Political Co-operation*, Oxford 1992, 342 s.

EICHLER, Jan: *Evropská bezpečnost a stabilita po Kosovu*. Mezinárodní vztahy, 35, 2000, č. 4, s. 17-28.

FIALA, Petr: *Evropský mezičas*. Brno 2007, 174 s.

FRENKLER, Ulf: *Germany at Maastricht – Power Politics or Civilian Power?* In: MAULL Hanns W. – HARNISCH Sebastian and (eds.): *Germany as a Civilian Power? : the Foreign Policy of the Berlin Republic*. Manchester 2001.

FRIEDRICH, Wolfgang-Uwe (ed.): *The Legacy of Kosovo: German Politics and Policies in the Balkans*. Washington 2000, 56 s.

FRIEDRICH, Wolfgang-Uwe: *Kosovo and the Evolution of German Foreign Policy in the Balkans*. In: FRIEDRICH, Wolfgang-Uwe (ed.): *The Legacy of Kosovo: German Politics and Policies in the Balkans*. Washington 2000, 69 s.

GARDNER, Hall (ed.): *NATO and the European Union. New World, New Europe, New Threats*. Ashgate 2004, 324 s.

GOETZ, Klaus H. – HIX, Simon (eds.): *Europeanised Politics? European Integration and National Political Systems*. London 2001, 248 s.

GOETZ, Klaus H. – HIX, Simon: *Introduction: European Integration and National Political Systems*. In: GOETZ, Klaus H. – HIX, Simon (eds.): *Europeanised Politics? European Integration and National Political Systems*. London 2001, s. 1-26.

GREGER, Petr: *Je Evropská unie schopna smysluplné politiky na Balkáně?* Mezinárodní politika, 23, 1999, č. 11, s. 5.

HACKE, Christian: *Deutschland, Europa und Irakkonflikt*. Aus Politik und Zeitgeschichte, 43, 2003, č. 24-25, s. 8-16.

HAFTENDORN, Helga: *Deutsche Aussenpolitik zwischen Selbstbeschränkung und Selbstbehauptung*. Stuttgart 2001, 536 s.

HANDL, Vladimír: *Reforma bundeswehru: obtížné zadání pro německou politiku*. Mezinárodní politika, 25, 2001, č. 2, s. 20-22.

HANDL, Vladimír: *Německo - politický závazek s dlouhodobým plněním*, In: KHOL, Radek a kol. (ed.): *Evropská bezpečnostní a obranná politika: národní perspektivy*. Praha 2002, 192 s.

HANDL, Vladimír – NIGRIN, Tomáš: *Německá integrační politika mezi pragmatismem a europeizací*. Mezinárodní vztahy, 40, 2005, č. 4, s. 17.

HARNISCH, Sebastian – MAULL, Hanns W.: *Introduction*. In: MAULL Hanns W. – HARNISCH Sebastian and (eds.): *Germany as a Civilian Power? : the Foreign Policy of the Berlin Republic*. Manchester 2001.

HEISBOURG, Francois: *Trittbrettfahrer? Keine europäische Verteidigung ohne Deutschland*. Internationale Politik, 2000, č. 4, s. 35-42.

HENDERSON, Stuart: *Pomalů, ale jistě*. NATO Review, 2002,
<http://www.nato.int/docu/review/2002/issue3/czech/analysis.html>

HERRBERG, Antje: *The European Union in Its International Environment: A Systematic Analysis*. In: LANDAU, Alice – WHITMAN, Richard G. (eds.):

Rethinking the European Union. Institutions, Interests and Identities. New York 1997, s. 35-43.

HILL, Christopher – WALLACE, William (eds.): *The Actors in Europe's Foreign Policy.* London 1996, 316 s.

HILL, Christopher – WALLACE, William: *Introduction. Actors and Actions.* In: HILL, Christopher – WALLACE, William (eds.): *The Actors in Europe's Foreign Policy.* London 1996, s. 5-11.

HODGE, Carl Cavanagh Hodge (ed.): *Redefining European Security.* New York – London 1999, 372 s.

HODGE, Carl Cavanagh: *Germany: Is Sound Diplomacy the Better Part of Security?* In: HODGE, Carl Cavanagh Hodge (ed.): *Redefining European Security.* New York – London 1999, s. 182-205.

HÖRETH, Marcus: *Die Europäische Union im Legitimationstrilemma: Zur Rechtfertigung des Regierens jenseits der Staatlichkeit.* Baden-Baden 1999, 387 s.

HRBEK, Rudolf (ed.): *Die Reform der Europäischen Union. Positionen und Perspektiven anlässlich der Regierungskonferenz.* Baden-Baden 1997, 394 s.

HYDE-PRICE, Adrian: *Interests, Institutions and Identities in the Study of European Foreign Policy.* In: TONRA, Ben – CHRISTIANSEN, Thomas (eds.): *Rethinking European Union Foreign Policy,* Manchester 2004.

CHRYSSOCHOU, Dimitris N.: *Theorizing European Integration.* London 2001, 223 s.

JOPP, Mathias – REGELSBERGER, Elfriede – RECKMANN, Jan: *Ansatzpunkte und Optionen zur institutionellen Weiterentwicklung von GASP und ESVP.* *Integration*, 25, 2002, č. 3, s. 230-237.

JOPP, Mathias – MATL, Saskia: *Perspektiven der deutsch-französischen Konventionsvorschläge für die institutionelle Architektur der Europäischen Union.* *Integration*, 26, 2003, č. 2, s. 99-110.

KARLAS, Jan: *Liberalismus a velké teorie mezinárodních vztahů.* *Mezinárodní vztahy*, 39, 2004, č. 2, s. 5-19.

KATZENSTEIN, Peter J. (ed.): *Tamed Power. Germany in Europe.* Ithaca – London 1997, 314 s.

KATZENSTEIN, Peter J.: *United Germany in an Integrating Europe*. In: KATZENSTEIN, Peter J. (ed.): *Tamed Power. Germany in Europe*. Ithaca – London 1997, s. 1-48.

KEADING, Michael – MASTENBROEK, Ellen: *Europeanization Beyond the Goodness of Fit: Domestic Politics in the Forefront*. *Comparative European Politics*, 4, 2006, č. 4, s. 331-354.

KHOL, Radek: *Evropská bezpečnostní a obranná politika – odpověď na evropské bezpečnostní ambice?* *Mezinárodní vztahy*, 35, 2000, č. 4, s. 29-43.

KINTIS, Andreas G.: *Between Ambition and Paralysis: The European Union's Common Foreign and Security Policy and the War in the Former Yugoslavia*. In: HODGE, Carl Cavanagh (ed.): *Redefining European Security*. New York – London 1999, s. 273-298.

KOLMAN, Jiří: *Neorealismus*. In: PŠEJA, Pavel a kol. (ed.): *Přehled teorií mezinárodních vztahů*. Brno 2005, s. 67-68.

KORDOVÁ, Eva: *Německo a evropská zahraniční politika: Role Spolkové republiky Německo v Evropské politické spolupráci a ve Společné zahraniční a bezpečnostní politice*. In: www.integrace.cz, <http://www.integrace.cz/integrace/clanek.asp?id=676>.

KRAUSE, Joachim – SZABO, Stephen (eds.): *Redefining German Security: Prospects for Bundeswehr Reform*. Washington 2001, 28 s.

KŘÍŽ, Zdeněk: *Kdo vyzbrojil Irák?* *Mezinárodní vztahy*, 41, 2006, č. 3, s. 79.

KŘÍŽ, Zdeněk: *Reforma Bundeswehru a obecné trendy vývoje postavení armády v moderní demokracii*. *Mezinárodní vztahy*, 38, 2003, č. 3, s. 5-24.

LANDAU, Alice – WHITMAN, Richard G. (eds.): *Rethinking the European Union. Institutions, Interests and Identities*. New York 1997, 203 s.

LADRECH, Robert: *Europeanization of Domestic Politics and Institutions: The Case of France*. *Journal of Common Market Studies*, 32, 1994, č. 1, s. 6.

LANKOWSKI, Carl: *Break Out, Break Down or Break In? Germany and the European Union after Amsterdam*. Washington 1998, 69 s.

LARISCHOVÁ, Kristina: *Ohlédnutí za německým předsednictvím v Radě EU: priority, okolnosti, očekávání a výsledky*. *Mezinárodní politika*, 23, 1999, s. 8.

LAURSEN, Finn (ed.): *The Treaty of Nice: Actor Preferences, Bargaining and Institutional Choice*. Boston 2006, 564 s.

LAURSEN, Finn: *Explaining the Treaty of Nice: Beyond Liberal Intergovernmentalism?* In: LAURSEN, Finn (ed.): *The Treaty of Nice: Actor Preferences, Bargaining and Institutional Choice*. Boston 2006, s. 529-542.

LE GLOANNEC, Anne-Marie: *Germany and Europe's Foreign and Security Policy: Embracing the British Vision*. In: LANKOWSKI, Carl: *Break Out, Break Down or Break In? Germany and the European Union after Amsterdam*. Washington 1998, s. 21-30.

LINDBERG, Leon N.: *Comment on Moravcsik*. In: BULMER, Simon – SCOTT, Andrew (eds.): *Economic and Political Integration in Europe: Internal Dynamics and Global Context*. Oxford 1994, s. 81-86.

LINKLATER, Andrew: *Neorealismus v teorii a praxi*. In: BOOTH, Ken – SMITH, Steve a kol. (eds.): *Současné teorie mezinárodních vztahů*. Brno 2001.

LONGHURSTOVÁ, Kerry: *Na prahu dospělosti? Reforma německých ozbrojených sil*. *Mezinárodní vztahy*, 36, 2001, č. 2, s. 98-99.

MAULL Hanns W. – HARNISCH Sebastian and (eds.): *Germany as a Civilian Power? : the Foreign Policy of the Berlin Republic*. Manchester 2001, 179 s.

MEYER, Jürgen – HÖLSCHIEDT, Sven: *Die Europäische Verfassung aus Sicht des deutschen Bundestags*. *Integration*, 26, 2003, č. 4, s. 345-350.

MORAVCSIK, Andrew: *Preferences and Power in the European Community: A Liberal Intergovernmentalist Approach*. *Journal of Common Market Studies*, 31, 1993, č. 4, s. 473-524.

MORAVCSIK, Andrew: *The Choice for Europe: Social Purpose and State Power from Messina to Maastricht*. Ithaca 1998, 514 s.

NĚMEC, Petr: *Pakt stability - vyhraná válka, prohraný mír?* *Mezinárodní politika*, 24, 2000, č. 4, s. 6-7.

PACHTA, Lukáš: *Evropská bezpečnostní a obranná politika ve světle transatlantických vztahů*. Praha 2005, 58 s.

PACHTA, Lukáš: *Viribus unitis proti Iráku: roztržka napříč Evropou*. Europeum, 2003,

http://www.europeum.org/disp_article.php?aid=23&cid=4&nolang=0&page=1&type=0

PIEPENSCHNEIDER, Melanie: *Deutschland*. In: HRBEK, Rudolf (ed.): *Die Reform der Europäischen Union. Positionen und Perspektiven anlässlich der Regierungskonferenz*. Baden-Baden 1997.

PŠEJA, Pavel a kol. (ed.): *Přehled teorií mezinárodních vztahů*. Brno 2005, 160 s.

PUTNAM, Robert: *Hanging Together: Cooperation and Conflict in the Seven-Power Summits*. Cambridge 1987, 293 s.

RADAELLI, Claudio M.: *Whither Europeanization? Concept Stretching and Substantive Change*. European Integration online Papers 4, 2000, č. 8, 25 s. (<http://eiop.or.at>)

RADAELLI, Claudio M.: *Europeanisation: Solution or Problem?* European Integration online Papers, 8, 2004, č. 16; 2004, 23 s. (<http://eiop.or.at>)

RITTBERGER, Volker (ed.): *German Foreign Policy since Unification: Theories and case studies*. Manchester – New York 2001, 371 s.

RITTBERGER, Volker: *Introduction*. In: RITTBERGER, Volker (ed.): *German Foreign Policy since Unification: Theories and case studies*. Manchester – New York 2001, s. 1-6.

ROSAMOND, Ben: *Theories of European Integration*. New York 2000, 232 s.

RUMMEL, Reinhardt: *Germany's Role in the CFSP: Normalität or Sonderweg?* In: HILL, Christopher a kol. (ed.): *The Actors in Europe's Foreign Policy*. London – New York 1996.

RYNNING, Sten: *European Security and Defence Policy: Coming of Age?* In: LAURSEN, Finn (ed.): *The Treaty of Nice: Actor Preferences, Bargaining and Institutional Choice*. Boston 2006, s. 479-502.

SEDLMAYR, Sebastian: *Die Rechtfertigung des militärischen Eingreifens im Kosovo-Konflikt 1999 in den Vereinigten Staaten von Amerika und Deutschland. Eine komparative Analyse*. Kölner Arbeitspapiere zur Internationalen Politik, 2001, č. 3, 97 s.

SZABO, Stephen F. – HAMPTON, Mary N.: *Reinventing the German Military*. Washington 2003, 30 s.

THALMAIER, Bettina: *Die zukünftige Gestalt der Europäischen Union*. Baden-Baden 2005, 475 s.

ŠEDIVÝ, Jiří: *Střet identit? USA a Evropa po 11. září*. Mezinárodní vztahy, 37, 2002, č. 4, s. 5-25.

THOREL, Julien: *Francie, Německo a Evropská bezpečnostní a obranná politika (1998-2002). Je francouzsko-německý tandem úspěšný i za vlády Gerharda Schrödera?* (<http://www.integrace.cz>)

TONRA, Ben: *The Europeanisation of National Foreign Policy: Dutch, Danish and Irish Foreign Policy in the European Union*. Aldershot 2001, 305 s.

TONRA, Ben – CHRISTIANSEN, Thomas (eds.): *Rethinking European Union Foreign Policy*, Manchester 2004.

VARWICK, Johannes (ed.): *Sicherheit und Integration in Europa. Zur Renaissance der Westeuropäischen Union*. Opladen 1998, 424 s.

VARWICK, Johannes: *Verteidigung, Sicherheit und westeuropäische Integration. Die Rolle von Verteidigungs- und Sicherheitspolitik im westeuropäischen Integrationsprozeß an ausgewählten Fallbeispielen*. In: VARWICK, Johannes (ed.): *Sicherheit und Integration in Europa. Zur Renaissance der Westeuropäischen Union*. Opladen 1998.

VELTHEM, Edouard van: *Hodina kosovských úctů*. Mezinárodní politika, 23, 1999, č. 10, s. 8.

WALLACE, William – WALLACE, Hellen (eds.): *Policy-Making in the European Union*. Oxford – New York 2005,

WALLACE, William: *Foreign and Security Policy*. In: WALLACE, William – WALLACE, Hellen (eds.): *Policy-Making in the European Union*. Oxford – New York 2005, s. 444.

WEISS, Tomáš: *Přinese nová smlouva reformu zahraniční a bezpečnostní politiky EU?* <http://www.natoaktual.cz>

WIJNBERGEN, Christa van: *Germany and European Political Union*. In: DUFF, Andrew – PINDER, John – Roy Pryce (eds.): *Maastricht and Beyond : Building the European Union*, London 1994, s. 61.

ZEHETNER, Thomas: *Mit oder ohne Verfassungsvertrag – Die Reform der Gemeinsamen Außen- und Sicherheitspolitik der Europäischen Union*. Wien 2006, 202 s.

PŘÍLOHY

Vývoj personální struktury Bundeswehru

	<i>Stav před reformou</i>	<i>Situace 2/2002</i>	<i>Plánovaný stav</i>
Důstojníci	38 000	37 332	38 500
Praporčíci a rotmistři	122 000	110 918	131 300
Mužstvo, tj. vojáci na čas	43 250	39 951	32 600
Celkem profesionálové	203 250	188 201	202 400
Dobrovolně déle sloužící vojáci v základní službě (FWDL)	26 567	22 022	27 000
Vojáci v základní službě (GWDL)	105 183	83 132	53 000
 Celkem vojáci v základní službě	 131 750	 105 154	 80 000
Celkem aktivní vojáci	335 000	293 335	282 400

Pramen: *Bundesministerium der Verteidigung*. Bundeswehr 2002. Sachstand und Perspektiven. Berlin, 2002, s. 29.

SEZNAM ZKRATEK

BRD	Německá spolková republika
CDU-CSU	Křesťansko-demokratická unie – Křesťanská sociální unie
CSFP	Common Foreign and Security Policy (Společná zahraniční a bezpečnostní politika)
DDR	Německá demokratická republika
EBOP	Evropská bezpečnostní a obranná politika
EPS	Evropská politická spolupráce
ES	Evropská společenství
EU	Evropská unie
GB	Velká Británie
NATO	Severoatlantická aliance
NDR	Německá demokratická republika
NVA	Národní lidová armáda
OBSE	Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě
OSN	Organizace spojených národů
PU	Politická unie
SPD	Sociálně demokratická strana Německa
SRN	Spolková republika Německo
SSSR	Svaz sovětských socialistických republik
SZBP	Společná zahraniční a bezpečnostní politika
USA	Spojené státy americké
ZEU	Západoevropská unie

